

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Karel IV. – český král

Alena Pražáková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Karel IV. český král

Alena Pražáková

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D.
za odborné vedení a cenné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 LUCEMBURKOVÉ	3
2.1 Původ a mocenský vzestup Lucemburků	3
2.2 Nástup Lucemburků na český trůn	4
3 JAN LUCEMBURSKÝ	6
3.1 Počátek Janovy vlády v Čechách	6
3.2 Obnova království	7
4 DYNASTICKO-TERITORIÁLNÍ POLITIKA JANA LUCEMBURSKÉHO	10
4.1 Dynastická politika obecně	10
4.2 Dynasticko-teritoriální politika Jana Lucemburského	11
5 KAREL I.	16
5.1 Výchova na pařížském dvoře	16
5.2 První politické zkušenosti	18
6 MARKRABĚ MORAVSKÝ	22
6.1 Návrat do Čech	22
6.2 Počátky Karlovy vlády	24
6.3 Korutanské dědictví	26
6.4 Česko-polské vyrovnání	27
6.5 Počáteční neshody mezi Janem a Karlem	28
6.6 Karlův mocenský vzestup	32
7 KARLOVA CESTA K ŘÍMSKÉ KORUNĚ	36
7.1 Korunovace římským králem	39
7.2 Dvojitý trůn	40
7.3 Uznání v říši	42
8 KAREL IV. CÍSAŘ ŘÍMSKÝ	46
8.1 Cesta ke korunovací	46
8.2 Korunovace císařem římským	47
8.3 Maiestas Carolina	48
8.4 Zlatá bula Karla IV.	49
8.5 Další upevňování České koruny	51
8.6 Vzestup dynastie	55

8.7 Šlechtická reprezentace Karla IV.....	57
9 POSLEDNÍ DESETILETÍ KARLOVY VLÁDY	60
9.1 Druhá římská jízda.....	60
9.2 Korunovace Václava IV. římským králem.....	61
9.3 Nástupnický řád	62
9.4 Cesta do Francie.....	63
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	69
RESUMÉ.....	71

1 ÚVOD

Karel IV. je právem považován za jednoho z nejvýznamnějších panovníků českých dějin. Vztah k osobě Karla IV. nejlépe vystihuje to, že se mu již těsně po jeho smrti dostalo označení Otec vlasti (nazval ho tak poprvé Vojtěch Raňkův z Ježkova v řeči o císařově pohřbu¹), a že v nedávno uskutečněné anketě o největšího Čecha obsadil nejvyšší příčku.

Na své hlavě nosil několik korun: byl nejen římskoněmeckým králem a císařem, ale též českým, arelatským a burgundským králem, moravským markrabětem a lucemburským hrabětem. Široká titulatura částečně dokazuje, že byl významným a schopným politikem. Podle svého udání ovládal pět jazyků a svůj smysl pro umění prokázal nejen v architektuře (za jeho vlády vzniklo mnoho uměleckých a architektonických skvostů), ale také v literatuře. Díky Karlovi IV. se země Koruny české staly na několik desetiletí středem Evropy a z Prahy hlavní město římskoněmecké říše. Vedle těchto státoprávních počinů byl ovšem i otcem několika potomků, které zplodil s celkem čtyřmi manželkami. Za své vlády si získal mnoho přátel, ale také nepřátel. Ani rodinné vztahy však nebyly jednoduché, což dokazují jeho spory s otcem. O Karlu IV. bylo sepsáno mnoho knih, článků, monografií a zabývá se jím i mnoho studentů ve svých bakalářských a diplomových pracích. Tato bakalářská práce je převážně zaměřena na život a politickou činnost Karla jako českého krále, včetně jeho obratné sňatkové strategie, poněvadž ty významně napomohly procesu rozvíjení dynastické a územní moci. Práce mapuje Karlův život od úplného počátku až po jeho smrt. (zrušil bych odstavec) Pro pochopení formování jeho osobnosti jako politického aktéra bylo nutné poznat jeho původ, výchovu a politické počátky. Rozsáhlá kapitola se věnuje také jeho otci Janu Lucemburskému a přiměřeně i části lucemburské dynastie.

S ohledem na neobyčejnou šíři tématu i existujících zdrojů nemůže být předkládaná bakalářská práce ničím víc než kompilací, a to moderní historiografické produkce o Karlu IV. Nejstěžejnějším zdrojem mi byla monografie Jiřího Spěváčka *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*, jelikož se v ní autor věnuje životu Karla IV. od jeho mládí, prvních politických zkušeností, k císařské korunovaci až po Karlovu smrt. Spěváček čerpal z mnoha pramenných materiálů, kterými byly kroniky, listiny a zápisy. Vedle něj věnoval osobě Karla IV. většinu svého profesního života František Kavka – z jeho prací jsem použila titul *Karel IV. Historie života velkého vladaře* a sekundárně

¹ ŠUSTA, s. 5.

další díla: *Čtyři ženy Karla IV. - královské sňatky, Vláda Karla IV. za jeho císařství (I. i II. díl)*. Konečně bych chtěla vyzdvihnout knihu Lenky Bobkové *Velké dějiny zemí Koruny české*, která mi byla taktéž velkým přínosem pro sepsání této práce. Nad rámec literatury jsem přihlédla i k nejdůležitějším pramenům, zpřístupněným edicemi: na prvním místě to je pochopitelně Karlův vlastní životopis – *Vita Caroli*. Ten považuji nejen za nejdůležitější zdroj poznání Karlova mládí, ale i za jedinečný vhled do mentality vynikajícího jedince - panovníka, která se i navzdory jeho vysoce nadprůměrnému rozhledu nemohla vymknout z intencí uvažování středověkého člověka.

Bádání o Karlu IV. a jeho době se věnovali i další čeští historici, jejichž díla jsem alespoň dílčím způsobem využila. Z moderních historiků bych zdůraznila Josefa Šustu (*Karel IV. Otec a syn: 1333 – 1346*), Zdeňka Fialu (*Předhusitské Čechy: český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*) nebo Jaroslava Čechuru. Období vlády Karla IV. a jeho životě se pochopitelně intenzivně věnovali a věnují i německy píšící autoři. Z jejich prací se českého překladu dočkal Ferdinand Seibt (*Císař v Evropě (1346 – 1378)*), z něhož jsem také čerpala, pouze pro úplnost připomínám Petera Morawa nebo Emila Werunského.

2 LUCEMBURKOVÉ

2.1 Původ a mocenský vzestup Lucemburků

Lucemburská dynastie byla po Přemyslovcích druhým nejvýznamnějším vládnoucím rodem v Českém království.² Lucemburkové odvozují svůj původ od bájně víly Meluzíny³ avšak za zakladatelku rodu je považována Ermesinda, dcera Jindřicha I. Slepého. Jejím prvním manželem byl hrabě z Baru Theobald, po jeho smrti se provdala za Walrama III., vévodu z Limburku.⁴ Po smrti Walrama III. se stal jeho následníkem Jindřich V., teprve pětiletý a neschopný vlády, tudíž za něj jeho matka Ermesinda převzala regentskou vládu. Díky svým schopnostem zajistila svým zemím dlouhé období míru a je právem považována za prvního státníka v dějinách lucemburského rodu.⁵ Za její vlády bylo založeno mnoho klášterů, rozvíjela se města, obchod a rozšiřovala území.⁶ Před svou smrtí roku 1247 ještě upravila následnictví ve prospěch svého staršího syna Jindřicha V. řečeného Plavý. Ten měl po její smrti převzít hrabství Lucemburské a Laroche a markrabství Arlonské.⁷ Jindřich V. usiloval o navrácení namurského hrabství v jeho původních hranicích, avšak francouzský král Ludvík IX. toto oblíbení zrušil. Jindřich V. tedy donutil vojenskou silou římského krále Richarda z Cornwallu, aby ho potvrdil lenním pánem hrabství. V roce 1256 Jindřich V. oženil svého prvorozeného syna Jindřicha VI. s Beatrix z Avesnes z rodu Dampierrů, čímž úspěšně rozšířil své hrabství. Jindřich VI. po jeho smrti vládu převzal. Ta však netrvala dlouho, neboť byl v roce 1288 zabit v bitvě u Worryngenu, která se vedla kvůli limburskému dědictví.⁸ Jindřich VI. se svou chotí Beatrix po sobě zanechal pět dětí – syny Jindřicha, Walrama, Balduina a dvě dcery. Nejstaršímu Jindřichovi VII. bylo kolem devíti let, nejmladšímu Balduinovi necelé tři roky. Poručnictví Jindřicha VII. se ujala jeho matka Beatrix, která syna poslala do výchovy k francouzskému královskému dvoru Filipa IV. Sličného. Jeho zásluhou byl také vyřešen spor s brabantským vévodou, který Lucemburkům vypověděl mírovou smlouvu. Podmínkou pro urovnání konfliktu bylo uzavření sňatku mezi Jindřichem VII. a dcerou Jana I. a současně neteří Filipa IV.,

² ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999, s. 22.

³ NEJEDLÝ, Martin, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha, 2007, s. 35.

⁴ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I*, s. 22.

⁵ HOENSCH, Jörg K., *Lucemburkové – pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*, Praha 2003, s. 20.

⁶ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I*, s. 22.

⁷ HOENSCH, s. 20.

⁸ Tamtéž, s. 20-22.

Markétou. K uskutečnění sňatku bylo pro blízkou příbuznost budoucích manželů zapotřebí udělení papežského *dispensu*.⁹ V roce 1296 se Jindřichovi a Markétě narodil syn Jan¹⁰ a poté ještě čtyři dcery – Marie, Beatrix, Anežka a Kateřina.¹¹

Nemalé zásluhy na vzestupu lucemburského rodu měl i Jindřichův bratr Balduin. Po smrti arcibiskupa Dětficha z Nassau byl v pouhých dvaadvaceti letech zvolen arcibiskupem v Trevíru a později *kurfirtem*¹² trevírským.¹³ Velice významným okamžikem byla pro lucemburskou dynastii násilná smrt Albrechta I. Habsburského. Na uvolněný římský trůn se francouzský král Filip IV. snažil dosadit svého bratra Karla z Valois. To se nelíbilo představitelům světské moci. A tak byl s podporou Balduina a mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu zvolen římským králem Jindřich VII.¹⁴ Český král Jindřich Korutanský se k volbě nového římského krále nedostavil. Takto se nepříliš významnému hraběcímu rodu Lucemburků podařilo obsadit dva velice důležité posty ve Svaté říši Římské.¹⁵

2.2 Nástup Lucemburků na český trůn

Ještě před nástupem Lucemburků na český trůn byl 4. srpna 1306 v Olomouci zavražděn český král Václav III., čímž vymřel po meči 311 let vládnoucí panovnický rod Přemyslovců.¹⁶ Vystala otázka, kdo převezme po Přemyslovcích vládu v Čechách. V roce 1306 se tak poprvé naskytla Čechům příležitost uplatnit ustanovení Zlaté buly sicilské a zvolit si panovníka bez zásahu římského krále. O trůn usiloval Jindřich Korutanský, toho času Václavův zástupce a manžel Anny Přemyslovny, nejstarší Václavovy sestry,¹⁷ a Rudolf Habsburský, syn římského krále Albrechta I. Českým králem byl zvolen a roku 1306 korunován Jindřich Korutanský, kterého ze země vypudil Albrecht I. Dalším možným nástupcem se jevil Rudolf Habsburský. Oženil se s vdovou po Václavu II. Eliškou Rejčkou a usedl na český trůn. V roce 1307 bohužel

⁹ Propuštění z nějakého závazku nebo povinnosti, dovození, upuštění. (BLÁHOVÁ, Marie, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 596.)

¹⁰ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, Praha 2003, s. 21.

¹¹ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 26.

¹² (něm. Kurfürst, lat. elector, tj. volitel) v římsko-německé říši knížata, jimž příslušelo právo volit německého krále. Bylo jich sedm, z toho tři duchovní (arcibiskupové mohučský, kolínský a trevírský) a čtyři světští (český král, falckrabí rýnský, vévoda saský a markrabí braniborský). (BLÁHOVÁ, Marie, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 597.)

¹³ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 21.

¹⁴ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 28.

¹⁵ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 21.

¹⁶ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 18.

¹⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, Praha 2006, s. 25.

zemřel, přesto se ukázal být velice schopným panovníkem.¹⁸ Český trůn byl opět bez panovníka a Albrecht I. Habsburský nabízel svého dalšího syna - rakouského vévodu Fridricha. Česká šlechta však odmítla.¹⁹ Do Čech se tedy opět vrátil vypovězený Jindřich Korutanský s úkolem nastolit v zemi pořádek, což se mu nepodařilo. Stále totiž sílila skupina, která byla zastupována duchovními, především z řad cisterciáků, kteří se dožadovali zcela nového panovníka. Možnost se naskytla v roce 1308 díky násilné smrti Albrechta I. Habsburského. Novým římským králem byl zvolen Jindřich VII. Lucemburský.²⁰

¹⁸ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378 Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 18-19.

¹⁹ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 25.

²⁰ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 22.

3 JAN LUCEMBURSKÝ

3.1 Počátek Janovy vlády v Čechách

Římský král Jindřich VII. svolil k sňatku svého teprve čtrnáctiletého prvorozeného syna Jana s Eliškou Přemyslovnou, nejstarší dcerou Václava II. Sňatek se uskutečnil 1. září 1310 ve špýrském dómu a hned po sňatku odjeli do Čech, aby byl Jan korunován českým králem.²¹

Doprovodem na cestě a pomocníkem v prvních letech vlády byl Janovi Petr z Aspeltu, mohučský arcibiskup a bývalý kancléř Václava II. Jan si však musel trůn nejprve vybojovat. Obsadil ho totiž Jindřich Korutanský, nehodlal se ho vzdát a Jana do Prahy pustit. Janovi se ho však podařilo získat a 3. prosince 1310 obsadil Staré Město pražské. Jindřich Korutanský spolu se svou manželkou Annou Prahu tajně opustil.²²

Při vstupu do Prahy byl Jan vřele vítán. Česká šlechta doufala, že bude díky svému nízkému věku snadno ovlivnitelný. Proto také hned na prvním sněmu, který král Jan svolal v prosinci roku 1310, přednesla své požadavky. Tak vznikl první tzv. inaugurační diplom krále Jana Lucemburského, jenž upravoval vztahy mezi českou šlechtou a králem. Inaugurační diplom byl vyhotoven ve dvou verzích, zvlášť pro Čechy a zvlášť pro Moravu.²³ Král Jan ve zmíněných dokumentech slíbil, že bude povolávat vojsko jen tehdy, bude-li ho zapotřebí k ochraně hranic českých nebo moravských. Dále se zavázal, že daně se budou moci vybírat jen za svolení sněmu. Šlechta po králi vyžadovala, aby měla právo odkázat majetek libovolné osobě. To se jí sice prosadit nepodařilo, ale získala alespoň dědičné právo do čtvrtého kolene. Dalším bodem inauguračního diplomu bylo zajištění výhradního práva na úřady rodilým Čechům v Čechách a na Moravě Moravanům.²⁴ Král Jan sice akceptoval vliv české šlechty na správně-politické záležitosti uvnitř království, ale ponechal si naprostou svobodu v rozhodování na poli zahraniční politiky a v oblasti politicko-teritoriálních zájmů.²⁵

Jan s Eliškou byli Petrem z Aspeltu korunováni svatováclavskou korunou 7. února 1311. Jan ke svým titulům navíc přiřadil i titul polského krále. Na český trůn tak nastoupila nová dynastie – lucemburská.²⁶

²¹ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378 Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999, s. 20-21.

²² BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 25.

²³ Tamtéž, s. 25.

²⁴ Tamtéž, s. 28-30.

²⁵ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 28.

²⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 28-30.

3.2 Obnova království

Jindřich VII. svěřil svého syna Jana do rukou dvou významných diplomatů. Prvním z nich byl již zmíněný mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu, jmenovaný královským zemským *hejtmanem*,²⁷ a druhým hrabě Bertold z Hennebergu. Vláda v Čechách tak prozatím zůstala v rukou těchto opatrovníků, kteří spolupracovali s předním rádcem a důvěrníkem římského krále, Filipem z Rathsamhausenu. Další dvorské úřady byly rozděleny mezi českou šlechtu. Jindřich z Lipé obdržel hodnost *nejvyššího maršálka*²⁸ a *podkomořího*,²⁹ Petr z Rožmberka byl *nejvyšším komorníkem*,³⁰ Petr z Říčan zastával úřad nejvyššího sudího a nemanželský syn Václava II. Jan řečený Volek byl jako vyšehradský *probošt*³¹ *nejvyšším kancléřem*.³² Zpočátku se zdálo, že takto rozdělená vláda českou šlechtu uspokojí. Opak byl však pravdou. Postupně začala v rozporu s inauguračními diplomy ztrácet podíl na vládě. Vládnoucí cizinci začali postupně vymáhat jejich majetky získané od posledních Přemyslovců, což vyvolávalo další konflikty. K upokojení celé situace nevedla ani Janova snaha o oslabení moci šlechty prostřednictvím absolutistické vlády po vzoru francouzské centralistické politiky.³³

V roce 1311 byla v Chebu uzavřena smlouva, ve které vrátil míšeňský markrabě Fridrich Pokousaný Janovi Louny. Za jeho náklonnost k lucemburské dynastii mu král Jan svěřil do správy rodové země a správu nad Plíseňskem. Tím si zajistil klid na severozápadní hranici Českého království. Dalším bodem chebských jednání byla otázka navrácení Moravy zpět do rukou českého krále, což bylo stvrzeno posléze na

²⁷ *hejtman* – ve středověku představený, náčelník, především ve smyslu vojenského velitele. V Čechách byli jmenováni od 14. stol. zemští hejtmané v době nepřítomnosti krále v zemi, především opět jako velitelé vojska. (BLÁHOVÁ, s. 596.).

²⁸ *maršálek* – původně podkoní; nejvyšší maršálek – člen knížecí družiny, jemuž byla svěřena správa knížecích koní a asi byl i vedoucím panovníkovy ozbrojeného průvodu. Od poč. 14. stol. byl úřad dědičný v rodě pánů z Lipé, jeho význam však klesal. (BLÁHOVÁ, s. 597.).

²⁹ *podkomoří* - na konci 13. a počátku 14. stol. správce královských důchodů z urbury, korunních statků, z královských měst a církevních ústavů na královské půdě. Vedl soudní a finanční správu královských měst. Byl to vedle kancléře nejvýznamnější a nejdůležitější úředník v zemi. (BLÁHOVÁ, s. 598).

³⁰ *nejvyšší komorník* – původně přední člen knížecí družiny pověřený správou knížecího jmění a důchodů. Ve 2. pol. 13. stol. byl nejdůležitější osobou u zemského soudu, kde asi hájil fiskální zájmy královny. K ruce měl výkonné orgány, komorníky. Na počátku 14. stol. byl v čele zemského soudu a hlavním činitelem u zemských desek. (BLÁHOVÁ, s. 598.).

³¹ *probošt* – původně dozírací kněz, pak hodnostář, který vedl v kapitulách nebo opatstvích hospodářské záležitosti, potom představený kapitul metropolitních nebo katedrál a také první hodnostář při některých kolegiátních kostelech a kapitulách nebo představený několika duchovních žijících při některém významném kostele. (BLÁHOVÁ, s. 598.).

³² *kancléř* – v době knížecí osoba odpovědná za použití panovníkovy pečeti. Od 13. stol. stál v čele královské kanceláře, většinou však jen formálně. V Čechách byla funkce kancléře od poloviny 13. stol. spojena s proboštvím vyšehradské kapituly. (BLÁHOVÁ, s. 596.).

³³ SPĚVÁČEK, Karel IV. život a dílo (1316-1378), s. 42.

základě inauguračního diplomu 18. června 1311 v Brně. V květnu 1311 se Jan vydal na Moravu, kde se v Olomouci poprvé sešel se svým švagrem Boleslavem III. a jeho bratry k projednání navrácení Opavska, na které si dělal Boleslav nárok. Jan Boleslavovy nároky uznal a zavázal se uhradit mu dluh za nesplacené věno ve výši 8000 hřiven stříbra.

Velice komplikovanou se ukázala diplomacie uvnitř království k upevnění a ustálení královské moci. Důvodem bylo chybějící materiální zajištění a neustálé narušování českou šlechtou. Vytvářely se různé šlechtické tábory, z nichž nejmocnější byl tábor Jindřicha z Lipé, který se snažil získat co největší podíl na vládě. To se samozřejmě nelíbilo ostatním členům šlechty. Nejvíce ohrožený se cítil být nejvyšší komorník Petr z Rožmberka a nejvyšší soudce Oldřich z Říčan.³⁴ Napětí mezi králem a nejvyššími zemskými úředníky se stupňovalo. Vilém Zajíc z Valdeka nechal zajmout Jindřicha z Lipé pod záminkou Jindřichova vztahu s dvakrát ovdovělou Eliškou Rejčkou.

V zemi se rozpoutala válka a král Jan byl nucen požádat Ludvíka Bavora o pomoc a prosit o vojenskou podporu arcibiskupa Petra z Aspeltu. Tomu se podařilo domluvit se s vůdci šlechtické opozice ohledně správy země. K upokojení šlechty přispělo narození syna Václava – Karla IV. 14. května 1316, jelikož doufala v řádné nástupnictví.

Jan Lucemburský odešel 19. září 1316 s Ludvíkem Bavorcem z Prahy do boje proti Fridrichovi Sličnému. Poté zůstal v Lucembursku a zpět se již nevrátil.

Česká šlechta byla nadále nespokojená, zejména z důvodu dlouhotrvající nepřítomnosti panovníka a pustošení kutnohorského pokladu, který sloužil k financování lucemburských aktivit. Unavený Petr z Aspeltu předal v dubnu 1317 svůj úřad královně Elišce, která se snažila spolu s Vilémem Zajícem zklidnit protivníky v čele s Jindřichem z Lipé. Nakonec však byla nucena uprchnout se svými dětmi na hrad Loket. Teprve v tu chvíli bylo uzavřeno příměří, avšak dohody o upevnění míru v zemi dosaženo nebylo.³⁵ Tak byl Jan nucen vojensky zasáhnout, což ho téměř stálo korunu. Díky Ludvíkovi Bavorovi se podařilo v roce 1318 sjednat mír v Domažlicích. Jan se zavázal zachovávat zvyklosti země a slíbil, že nebude předávat úřady cizincům, dále rezignoval na vnitřní politiku v českých zemích a věnoval se rodové politice v evropském měřítku. Domažlickými úmluvami byl v českém státě stabilizován systém

³⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 36.

³⁵ HOENSCH, s. 49.

dualistické spoluvlády krále a šlechty a vytvořil se stavovský novověký státní systém po vzoru Anglie.³⁶

Tento ústupek však rozvrátil Janovo manželství s Eliškou, která se dozvěděla o manželově jednání s Ludvíkem Bavorem, týkajícím se výměny Českého království za rýnskou Falc. Jan v obavách, že by mohla Eliška využít dědice trůnu a prohlásit ho následníkem, obsadil hrad Loket a Elišku donutil, aby mu vydala všechny děti, které poslal na výchovu do klášterů.³⁷ Tříletého Václava uvěznil na hradě Loket a později ho převezl na Křivoklát.³⁸

V červenci 1319 pak Eliška schválila Janovo svržení, čímž se rozpoutal boj měšťanů Starého Města pražského proti králi. Díky Jindřichovi z Lipé bylo po deseti dnech dosaženo příměří. Díky tomuto mocenskému tahu ztratila Praha na mnoho let své dosavadní výsadní postavení a zaplatila tak ztrátou politických práv a hospodářskými sankcemi. Královna Eliška se odebrala do věnného města Mělníka a rezignovala na politické záležitosti.³⁹ Jan Lucemburský svěřil od roku 1320 správu země Jindřichovi z Lipé a odjel do druhé části svých držav, Lucemburska. Jelikož měl král zájem na pravidelném zasílání peněz, ponechal v Čechách svého bývalého hofmistra hraběte Jindřicha z Weillau. Česká šlechta v čele s Jindřichem z Lipé tak v Čechách vládla téměř celý rok ve svůj prospěch.⁴⁰

³⁶ VANÍČEK, Vratislav, Petr ČORNEJ, Ivana ČORNEJOVÁ a Ivan RADA. *Dějiny země Koruny české I*. 1. Praha 1998, s. 106.

³⁷ HOENSCH, s. 52.

³⁸ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 63.

³⁹ HOENSCH, s. 52.

⁴⁰ SPĚVÁČEK, s. 60.

4 DYNASTICKO-TERITORIÁLNÍ POLITIKA JANA LUCEMBURSKÉHO

4.1 Dynastická politika obecně

Jedním z nejdůležitějších prostředků úspěšné vlády ve středověku byla vhodně promyšlená dynastická a teritoriální politika. Nástrojů, kterými se dosahovalo slávy, vzestupu a rozšíření území, bylo více. Byly to především výhodné sňatky, dědické úmluvy a bitvy.

Dynasticko-politický sňatek patřil ve středověké Evropě k nejběžnějším politickým prostředkům. Dětské sňatky nebyly ve vyšší společnosti nic neobvyklého, přislíbvala se již nemluvňata.⁴¹ Tyto sňatky se však musely řídit kanonickým a světským právem. Důležitou kategorií kanonického práva byl zákonný věk. Pro zasnoubení to byl sedmý rok věku obou snoubenců a pro manželství se věk žen a mužů lišil. Právoplatné manželství mohly osoby uzavřít až po dosažení dospělosti. Muži ve věku čtrnácti let a dívky ve věku dvanácti let. Pokud by zákonný věk nebyl dodržen, manželství by nebylo právoplatné.⁴² Jestliže byl sňatek posvěcen církví, nebylo jednoduché jej rozvázat. Pouze papež mohl sňatek prohlásit za neplatný.⁴³ Papež mohl také udělit dispenz, která se však při nedosažení plnoletosti udělovala jen zřídka. Nejčastějšími překážkami vstupu do manželství bylo přímé pokrevní příbuzenství. Méně častými překážkami byla příbuzenství duchovní.⁴⁴ Před samotným sňatkem byly uskutečněny zasnuby, kterým předcházely svatební smlouvy. Zásnubní smlouvy mohly obsahovat odškodnění, které by odstupující strana poskytla rodině za neuskutečněný sňatek. Dále museli snoubenci prohlásit, že do manželství vstupují dobrovolně. Dobrovolnost byla již od časů starověkého Říma předpokladem platnosti sňatku.⁴⁵ Ve svatebních smlouvách bylo uvedeno věno snoubenců a obvěnění nevěsty.⁴⁶ Královské sňatky se uskutečňovaly především z důvodu zachování rodu a zajištění potomstva, zejména mužského. Sňatky měly i další cíle jako například zvýšení prestiže rodu,

⁴¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 74.

⁴² KAVKA, František, *Čtyři ženy Karla IV – Královské sňatky*, Praha – Litomyšl 2002, s. 9-10.

⁴³ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 75.

⁴⁴ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV – Královské sňatky*, s. 10.

⁴⁵ Tamtéž, s. 11.

⁴⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 75.

zamezení nepřátelství nebo sjednání spojenectví a s ním i možnost rozšíření rodového území.⁴⁷

4.2 Dynasticko-teritoriální politika Jana Lucemburského

Jan Lucemburský byl výborným diplomatem. Svůj diplomatický talent a nesmírnou podnikavost uplatnil zejména při invenčních zásnubách a sňatkových záměrech.⁴⁸ Jeho teritoriální politika byla vázána především na české království a byla velice úspěšná. Položil základy České koruny, kterou pak dobudoval jeho syn Karel IV.⁴⁹

Počátky Janovy teritoriální politiky se datují k roku 1313, kdy zemřel jeho otec Jindřich VII. Říše nyní stála před novou volbou císaře. Na této volbě se podílel i český král jako kurfiřt. O římskou korunu se ucházeli dva kandidáti – Fridrich Habsburský a Ludvík Bavor z rodu Wittelsbachů. Oba kandidáti měli stejné šance na získání římského trůnu, jelikož oba již byli římskými králi. Česká šlechta by raději jako římského císaře spatřila Ludvíka Wittelsbašského, jelikož se Habsburkové netajili tím, že by rádi ovládli České království. Proto král Jan dal na doporučení svých rádců a při volbě římského císaře se přiklonil na stranu Ludvíka Wittelsbašského (Bavorského). Ludvík Bavorský slíbil Janovi, že po úspěšném zvolení mu zastaví Chebsko a hrady Floß a Parkstein ležící v Horní Falci. Dále se Ludvík Janovi zavázal, že mu pomůže k znovunabytí držav, jež kdysi užíval Václav II. v Polsku a Míšeňsku. Situace se značně zkomplikovala současným zvolením Fridricha Habsburského. V říši nastaly nepokoje a snad z tohoto důvodu nemohl Ludvík svůj slib ohledně držav splnit. K oficiálnímu postoupení Chebska mělo dojít v roce 1321 v Chebu, kde Jan s Ludvíkem domlouvali sňatek Janovy dcery Markéty s Jindřichem Dolnobavorským. Ani zde však k naplnění Ludvíkovu slibu nedošlo.⁵⁰ Janova nejstarší dcera Markéta byla již od svého dětství přislíbena Jindřichovi ml. Dolnobavorskému, který byl synem Oty Dolnobavorského. I když byla svatební smlouva v Chebu uskutečněna, byla Markéta z neznámých důvodů provdána za Jindřicha XIV., bratrance Jindřicha ml. Dolnobavorského.⁵¹

Vůbec první uzavřené manželství se nezdařilo a nenaplnilo Janovy plány udržet si na své straně uherského krále Karla II. Roberta z Anjou. Jan provdal svou sestru

⁴⁷ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV – Královské sňatky*, s. 14.

⁴⁸ HOENSCH, s. 53.

⁴⁹ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 28.

⁵⁰ Tamtéž, s. 28-29.

⁵¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 76.

Beatrix za zmíněného uherského krále. Manželství bylo uzavřeno roku 1318. Nemělo však dlouhé trvání, jelikož Beatrice rok poté zemřela při porodu. Karel II. Robert se poté opět odloučil od lucemburského rodu a přiklonil se na stranu protikrále Fridicha Habsburského a Vladislava Lokýtky, jenž byl v roce 1320 korunován polským králem.⁵² Beatrix zemřela ve věku pouhých 14 let a její případ je důkazem bezohlednosti dětských sňatků, ve středověku však zcela běžných.⁵³

Jelikož se král Jan včas přiklonil k Ludvíku Bavorskému, mohl rozvíjet svou expanzi nejen směrem na západ od českých hranic, ale také na sever do Horní Lužice. Po vymření braniborských Askánců v roce 1319 vyvstala otázka, kdo převezme jejich dědictví, do kterého spadalo nejen Braniborsko, ale i Dolní a Horní Lužice. Nemalý zájem o vládu nad těmito územími měli Wittelsbachové, ale také Rudolf Saský, který se dožadoval vlády v Dolní Lužici, a Jan Lucemburský, který současně se slezským knížetem Jindřichem Javorem usilovali o vládu v Horní Lužici. Jan Lucemburský uplatňoval práva Přemyslovců k Horní Lužici, která opět nabyla platnost vymřením braniborských markrabat. Jindřich Javor, manžel české princezny Anežky, nejmladší dcery Václava II., se domníval, že by mu Horní Lužice měla náležet jako zástava za dosud nevyplacené věno. Jan Lucemburský opanoval Budyšínsko, kde byl vřele vítán, jelikož se jevil jako mocnější vládce než Jindřich Javor. Představitelé Budyšínska se v létě roku 1319 vypravili do Prahy, aby králi složili hold. Při této příležitosti jim Jan Lucemburský potvrdil dosud získaná práva a svobody i soudní pravomoci a zavázal se, že zemi označenou jako markrabství a zemi Budyšínskou nikdy nevymění, neprodá, nezastaví a neudělí nikomu v léno. Dále se zavázal, že uvnitř hranic země nebude vybírat mimořádné berně. V roce 1319 sepsal Jan Lucemburský s Ludvíkem Javorem dohodu o rozdělení země. Jan Lucemburský vykoupil od Jindřicha st. z Lipé pohraniční Žitavsko, které přenechal Jindřichovi Javorskému k doživotnímu užívání a zároveň mu přenechal k doživotnímu užívání Zhořelecko. V západní polovině Horní Lužice udělil českému králi 13. září 1320 Ludvík Bavorský v léno markrabství a zemi Budyšínskou spolu s městem Kamenz. Jelikož se král Jan nechtěl spokojit pouze s polovinou Horní Lužice, usiloval o získání Zhořelecka. Což se mu také podařilo. V květnu 1329 Jindřich Javorský rezignoval na Zhořelecko ve prospěch českého krále.⁵⁴ Ve Zhořelci král vydal listinu, kterou připojil město a zemi Zhořelec ke koruně a mense

⁵² HOENSCH, s. 53.

⁵³ Tamtéž, s. 76.

⁵⁴ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 32-33.

našeho království Českého.⁵⁵ V červenci roku 1321 odjel Jan Lucemburský na diplomatické jednání s Ludvíkem Bavorským do Řezna, na kterém se projednávaly sňatky Janovy sestry Marie a syna Václava. Těmito sňatky by získal Jan Lucemburský Jindřicha Korutanského jako spojence nejen pro sebe, ale také pro Ludvíka Bavorského proti Habsburkům. V Janově zájmu tedy bylo provdat svou sestru Marii vdovci Jindřichu Korutanskému a syna Václava oženit s Jindřichovou dcerou Markétou, jedinou možnou dědičkou korutanského trůnu.⁵⁶ Avšak ani jeden z plánovaných sňatků se nezdařil. Marie, žijící klášterní život, sňatek s Jindřichem Korutanským odmítala. Další plánovaný sňatek syna Václava s korutanskou dědičkou Markétou se také nezdařil.⁵⁷ Habsburkové si nadále udrželi Jindřicha Korutanského na své straně.⁵⁸ Král Jan se však korutanského dědictví nehodlal vzdát. Jindřich Korutanský již nebyl příliš mlád a postupem věku i klesala naděje, že by mohl mít dědice. Jan přišel za Jindřichem s novou nabídkou. Místo své sestry nyní nabízel svou sestřenicí Beatrix z Gaesbeke a současně vyžadoval sňatek svého syna Jana Jindřicha s jeho dcerou Markétou. Beatrice se však odmítla za Korutance vdát. V roce 1327 se Janovi konečně podařilo domoci se satebních smluv a mladý Jan Jindřich byl poslán na korutanský dvůr. Tento plánovaný sňatek se nelíbil ani Habsburkům, ani Ludvíku Bavorovi, kterému nebylo po vůli, že by lucemburský rod získal sňatkem Tyroly a Korutany. Proto sice v roce 1330 potvrdil Jindřichovi Korutanskému dědictví v ženské linii, avšak zároveň si činil nárok na rozhodování o dědictví po smrti Jindřicha Korutanského. Jan Lucemburský si jasně uvědomoval nebezpečí, které hrozilo jak ze strany Wittelsbachů, tak ze strany Habsburků. Proto uzavřel v květnu roku 1330 v Landau smlouvu s rakouským vévodou Otou, v níž slíbil, že nepodpoří Ludvíka v případném konfliktu s Habsburky. Současně také nabídl čerstvě ovdovělému Otovi za manželku svou dceru Annu. Papežovi se však nelíbilo, že Jan Lucemburský postavil Otu Habsburského na stranu Ludvíkovu a odmítl udělit dispenz pro tento sňatek. Je zcela možné, že se o to postarali sami Habsburkové, kteří viděli větší prospěch ve spojení s Ludvíkem než s Janem. Proto se tajně v listopadu roku 1330 sešli s Ludvíkem a uzavřeli s ním dohodu o rozdělení dědictví po smrti

⁵⁵ Termín *corona*, byť ve spojení s pojmem *mensa*, který je v českém prostředí ojedinělý, je zde zcela jistě použit záměrně a má naznačit nejen moc českého panovníka, ale i teritoriální rozšíření českého království. Výraz *mensa* (stůl) víceméně doplňoval pojem *koruna* a patrně měl vystihnout plnost královské moci, tj. vše, co k ní patří, včetně veškerých požitků. (BOBKOVÁ, 1348 *Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 34.)

⁵⁶ SPĚVÁČEK, Karel IV. život a dílo (1316-1378), s. 61.

⁵⁷ HOENSCH, s. 53.

⁵⁸ SPĚVÁČEK, s. 61.

Jindřicha Korutanského, a to tak, že Korutany a jižní Tyroly by připadly Habsburkům, severní Tyroly bavorským Wittelsbachům.⁵⁹

Snad největší úspěch se svou sňatkovou politikou slavil král Jan tehdy, když se mu podařilo provdat v roce 1322 svou sestru Marii za francouzského krále Karla IV. Sličného. Tak se ještě více upevnily vztahy s pařížským dvorem, na kterém byl od roku 1323 vychováván i Janův syn Václav, po svém strýci biřmovaný na jméno Karel.⁶⁰ Tento promyšlený diplomatický tah vyšel díky Janovu strýci Balduinovi, který Marii představil novému francouzskému králi. Mariin sňatek s francouzským králem Karlem IV. se uskutečnil 21. září 1322 v Provinsu v Champagni. Sjednocení těchto dvou dynastií mělo velký vliv pro budoucnost Václava – Karla IV.⁶¹

Dalšího mocenského vzestupu dosáhl Jan Lucemburský v roce 1322, kdy se svými vojsky pomohl Ludvíkovi porazit v bitvě u Mühldorfu Fridricha Sličného Habsburského. Po osmi letech se vyřešila otázka nástupnictví na římský trůn. Touto pomocí se definitivně rozhodlo o postoupení Chebska. Jan dostal v léno Chebsko a jako zástavní majetek říšská města Altenburg, Cvikov a Saskou Kamenici.⁶² Získání Chebska bylo pro Jana velice důležité, jelikož tak získal pohraniční zemi, která byla sice nadále v právním svazku s říší, ale ve skutečnosti byla spravována českým králem. V roce 1322 předal Ludvík Bavor Janovi také slibované državy v Porýní. Jednalo se o podíl na velice výnosném clu, které se vybíralo v Bacharach a převzetí několika hradů poblíž tohoto města. Mimo to, obdržel ještě Jan od římského krále město a hrad Kaiserslautern a hrad Wolfstein. Ještě tentýž rok navštívil Jan Lucemburský město Cheb, aby přijal slavnostní hold města, kterému poté potvrdil rozsáhlé svobody a veškerá práva, která získalo od římských králů a císařů. Dále Jan slíbil zachovávat právo chebského soudu a nevybírat jiné berně než zemskou daň. Jan se také zavázal, že zemi a město Cheb následně nezastaví.⁶³ Od této chvíle vstoupil Jan markantně do evropské politiky, pohotově sledoval její proměny a obratně se přizpůsoboval říšským zájmům. Jeho zaměření na evropskou politiku souviselo s dalším plánem posílení dynastie. Díky mühldorfskému vítězství mohl mocensky proniknout do říše a domoci se výkupného za Jindřicha Habsburského, bratra poraženého Fridricha, jímž byly významné zástavy porýnských a rýnskofalckých hradů a říšských měst v míšeňském

⁵⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 113-114.

⁶⁰ HOENSCH, s. 53-54.

⁶¹ SPĚVÁČEK, s. 62.

⁶² HOENSCH, *Lucemburkové – pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*, s. 53-54.

⁶³ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 86-89.

Osterlandu. Tato expanze na severozápad se však nelíbila Ludvíkovi Bavorskému a překazil Janův plán na sňatek jeho dcery Jitky.⁶⁴

Janově dceři Jitce zvané Guta či Bona byl několikrát změněn dohodnutý manžel. Nejprve se měla stát ženou Fridricha II. Míšeňského, syna Fridricha Pokousaného a dědice wettinského panství. Jelikož jeho otce postihla mrtvice, měla na starost vládu v zemi jeho manželka, Eliška z Lobdebrugu. Zásnubní smlouva byla vyhotovena v květnu roku 1322 a Jitka byla poslána na dvůr budoucího choťe, aby se zde seznámila s prostředím. Expanze Lucemburků na severozápad se však nelíbila Ludvíku Bavorskému a tak sňatek překazil tím, že provdal svou dceru Mechtildu za dědice durynského lankrabství a míšeňského markrabství. Nakonec byla Jitka provdána za Jana II. Dobrého, který se stal později francouzským králem.⁶⁵

Janovým dalším plánem bylo upevnit a rozšířit příbuzenské kontakty s francouzským královským dvorem. Francouzský král Karel IV. Sličný spolu se svou manželkou Marií, sestrou Jana Lucemburského, neměli prozatím žádného potomka. Z tohoto důvodu se král Jan se svým strýcem Balduinem rozhodli upevnit vztahy s francouzskou dynastií. Pokud by manželský pár zůstal bezdětný a Karel IV. předčasně skonal, přešel by trůn na nejbližší příbuzné. Dalším možným následníkem se mohl stát Karel z rodu Valois, nebo jeho syn Filip.

Hrabě Karel z Valois měl mimo svého syna Filipa také dceru z třetího manželství Markétu, zvanou Blanku, kterou chtěl Jan Lucemburský provdat za svého syna Václava. Snad sama Marie, Janova sestra, pomohla sjednat schůzku svého bratra s Karlem z Valois. Jelikož obě strany spojoval velký politický zájem, bylo jednání velice rychlé, nejednalo se o zásnubách, ale rovnou o sňatku. Václav byl 4. dubna převezen z Křivoklátu do Francie a hned 5. dubna vydal papež svolení k sňatku, které si vyžádal Karel z Valois. Sňatek měl být uskutečněn ve stejný den, kdy měla být korunována Marie Lucemburská francouzskou královnou.⁶⁶

⁶⁴ SPĚVÁČEK, s. 63-64.

⁶⁵ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 77.

⁶⁶ SPĚVÁČEK, s. 65-66.

5 KAREL I.

5.1 Výchova na pařížském dvoře

Svatba Václava s Blankou a slavnostní korunovace jeho tety Marie se konala 15. května 1323. V tento určený den byla neděle letnic neboli Hod boží svatodušní, den kdy se dle tradice udělovala svátost biřmování. V tento den byl s největší pravděpodobností princ Václav biřmován. Biřmovacím kmotrem byl sám Karel IV. Sličný a Václav dle zvyku přijal biřmovací jméno svého kmotra Karel a od této chvíle užíval již jen toto jméno.⁶⁷

Karlovi byl po příjezdu přidělen k pobytu královský hrad Saint-Germain-en-Laye u Paříže. Výchovou malého prince byl pověřen klerik Jan z Viviers, který dostával od francouzského krále prostředky na Václavovu výchovu a chod domácnosti. Jan Lucemburský pro svou zadluženost na synovu výchovu nijak nepřispíval.⁶⁸ Jan z Viviers byl Karlovým kaplanem a učitelem. Učil ho číst, psát, počítat a také ho vyučoval cizím jazykům, latině a francouzštině. Karel byl také vzděláván v základech scholastické teologie. Dalším Karlovým vychovatelem byl také klerik Huetus z Viviers. Karlova výchova byla svěřena těmto vzdělaným kněžím, jelikož byli orientováni na výchovu diplomatů a praktických politiků.⁶⁹

Bolestnou ztrátou si mladý Karel prošel, když při předčasném porodu 26. března 1324 zemřela jeho teta Marie. Karel IV. Sličný se opět oženil, ale na svého jmenovce nezanevřel.⁷⁰ Jak píše Karel IV. ve svém životopise „*Král mne velice miloval a přikázal mému kaplanovi, aby mne poněkud vycvičil v písmě, ačkoliv král sám nebyl písma znalý. A tak jsem se naučil číst hodinky blahoslavené Marie Panny, a když jsem jim poněkud porozuměl, čítal jsem je denně v dobách svého dětství stále raději, neboť mým opatrovníkům bylo od krále nařízeno, aby mne k tomu nabádali. Král pak nebyl lakomý na peníze, měl dobré rádce a jeho dvůr se skvěl množstvím shromážděných knížat jak duchovních, tak světských*“.⁷¹ Karel se pravděpodobně po smrti své tety vzdělával přímo na královském dvoře Karla IV. Sličného. Karel IV. Sličný zemřel bez mužského

⁶⁷ SPĚVÁČEK, s. 66.

⁶⁸ KAVKA, F. *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha 1998, s. 27.

⁶⁹ SPĚVÁČEK, s. 70.

⁷⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 28.

⁷¹ BLÁHOVÁ, Marie, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 17.

potomka 1. února 1328 a jím vymřela i přímá větev Kapetovců.⁷² Novým francouzským králem se stal Filip VI. z Valois, nevlastní bratr Blanky. Filip VI. nebyl tak velkorysý jako jeho předchůdce a mladého Karla neměl příliš v oblibě. Více než s Karlem, sympatizoval Filip VI. s jeho otcem Janem, kterému věnoval v Paříži palác jménem Nesle.⁷³ Jan Lucemburský se spolu se svým synem Karlem účastnili 29. května 1328 slavnostní korunovace Filipa VI. v Remeši.⁷⁴

V těchto nových podmínkách se Karel začal plně věnovat studiím na pařížské univerzitě. Jedním z hlavních důvodů Karlova pobytu na francouzském dvoře Filipa VI. byla příprava ke státnickému povolání, jež mu mělo zajistit styky s královými předními rádci. Karlův pozdější politický život ovlivnil zejména Pierre de Rosière, který byl opatem benediktinského kláštera ve Fécamp. Pierre studoval na univerzitě, kde v roce 1323 dosáhl hodnosti mistra a licenciáta teologie. Krátce předtím, než se s Karlem seznámil, byl jmenován biskupem v Arrasu. Pierre byl vynikajícím diplomatem a řečníkem a jeho slovo mělo velký význam nejen ve Francii, ale také v Anglii. Karel se s Pierrem setkal poprvé na Popeleční středu 17. února 1328. Pierre sloužil před královským dvorem Filipa VI. slavnou mši a přednesl poutavé kázání, které se Karlovi velice zalíbilo.⁷⁵ Sám Karel ve svém životopise píše „ *I zalíbila se mi dovednost a výmluvnost onoho opata v tom kázání tak, že poslouchaje ho a dívaje se na něho, měl jsem ve zbožnosti takové vytržení, že jsem u sebe počal uvažovat, říká si: čím to je, že se taková milost do mne vlévá z toho člověka?*“⁷⁶ Od této chvíle se stal Pierre nejen Karlovým dobrým přítelem, ale i otcovským rádcem a poskytoval Karlovi vzdělání především praktické povahy. Teologické a biblické výklady sloužily obzvláště jako vzor pro řešení konkrétních politických situací. Pierre de Rosière byl na francouzském královském dvoře velice oblíben a tudíž se dá předpokládat, že jeho sblížení s Karlem nebylo náhodné. Snad byl pověřen králem Janem a jeho strýcem Balduinem, aby mladého Karla zasvětil do evropské politiky. Jan Lucemburský a Balduin ve stejné době uskutečňovali velmi obratnou politiku, kdy balancovali mezi Ludvíkem Bavorem, který se sám nechal v roce 1328 korunovat římským císařem a papežem Janem XXII., jemuž tato korunovace nebyla po vůli. Cílem obou Lucemburků bylo oslabení moci císaře i papeže.

⁷² KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV – Královské sňatky*, s. 27.

⁷³ SPĚVÁČEK, s. 72.

⁷⁴ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 29.

⁷⁵ SPĚVÁČEK, s. 74.

⁷⁶ BLÁHOVÁ, s. 17.

Jak je velice důležité mít politický rozhled se Karel přesvědčil v roce 1329, kdy za ním do Paříže zavítali zástupci města Zhořelce se žádostí, aby jako dědic českého království připojil Zhořelecko opět k Českému království.⁷⁷

V roce 1330 dochází k zásadní změně v Karlově životě. Karlovi bylo čtrnáct let a tento věk byl ve vyšší společnosti považován za vstup mezi dospělé. Otec povolal Karla s Blankou do Lucemburska, aby se podílel na správě rodového panství.⁷⁸ Dalším důvodem, proč Jan Lucemburský povolal svého syna do Lucemburska, byla obava, aby Karel nezůstal ve Francii jako rukojmí, jelikož se Jan chystal s Ludvíkem Bavorským na výpravu do Itálie, což se samozřejmě nelíbilo jak papežskému, tak francouzskému dvoru.⁷⁹ Jan chtěl v Itálii vytvořit na jižním svahu Alp nové panství, které by se připojilo k již získané korutansko-tyrolské državě.⁸⁰

5.2 První politické zkušenosti

I když Karel pobýval v Lucembursku jen pár měsíců, nebyl tento pobyt bezvýznamný. Není známo, nakolik Karel ovládal německý jazyk, když opouštěl Čechy, je však jisté, že se jej musel v Lucembursku opět učit a zrovna tak byl nucen seznámit se se složitými řády říšského veřejného života. Je zcela možné, že měl Karel spolehlivého rádce ve svém prastrýci Balduinovi, arcibiskupovi trevírském. Balduin byl tehdy snad nejzkušenějším z německých duchovních knížat.⁸¹

Bylo možné, že Karlův otec pokládal za vhodné, aby si jeho syn vyzkoušel samostatné panování tam, kde nemohl jeho zájmům v žádném případě uškodit. Karel tak mohl poprvé spravovat vlastní dvůr.⁸²

Jan Lucemburský se vydal do Tridentu, aby se zde zúčastnil vyjednávání s několika nespokojenými italskými městy. V Tridentu ho však zastihla zpráva o smrti královny Elišky, která zemřela 28. září 1330 v Praze. Jan však do Prahy nejel a smuteční obřad nechal vykonat v Tridentu. Ludvík Bavorský na cestu do Itálie rezignoval, ale jelikož mnohokrát ve svých listech italským příjemcům zmiňoval jméno Jana Lucemburského jako svého průvodce, začal Jan jednat sám jako ochránce císařských a říšských zájmů.⁸³

⁷⁷ SPĚVÁČEK, s. 74-75.

⁷⁸ ŠUSTA, Josef, *Karel IV. Otec a syn 1333-1346. České dějiny II/3*, Praha 1949, s. 18.

⁷⁹ KAVKA, Karel IV. *Historie života velkého vladaře*, s. 46.

⁸⁰ ŠUSTA, s. 19.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² KAVKA, Karel IV. *Historie života velkého vladaře*, s. 46.

⁸³ SPĚVÁČEK, s. 79-80.

V březnu roku 1331 povolal Jan Lucemburský svého syna Karla do Itálie. Karel se hned na prvním zastavení v Pavii setkal s krutými politickými poměry, které zde panovaly.⁸⁴ Jeho družina byla otrávena a Karel tuto událost popsal ve svém životopise slovy: „*Já ochráněn boží milostí, unikl jsem otrávení, protože veliká mše byla sloužena dlouho a já při ní přijímal; proto jsem nechtěl před mší jíst.*“⁸⁵ Karel upozoroval, že se v místnosti pohyboval cizí člověk, kterého následně nechal zatknout, aby mohl být vyslýchán. Tento muž začal mluvit až třetí den a přiznal se, že namíchal v kuchyni jed na příkaz Azza Viscontiho,⁸⁶ nejmocnějšího lombardského pána.⁸⁷

Na setkání s otcem v Parmě dorazil Karel začátkem dubna a hned několik dní po jeho příjezdu dorazil i jeho otec. Jejich společný pobyt v Parmě však nebyl příliš dlouhý, jelikož se Jan musel vydat na další cestu. Jelikož se Jan obával, že by Karel pro svůj věk nebyl schopen samostatně spravovat zemi a také, že sám by v této zemi nebyl příliš v bezpečí, svěřil správu země i svého syna do rukou Ludvíka Savojského.⁸⁸ Ludvík Savojský byl dříve důvěrníkem Jindřicha VII. a Jan proto doufal, že prokáže svou oddanost, kterou kdysi prokazoval jeho otci i Karlovi. Opak byl však pravdou.⁸⁹

Karel si v Parmě zřídil kancelář a kancléřem mu byl Mikuláš Brněnský. Dále měl Karel k dispozici několik lucemburských šlechticů a již zmíněného Ludvíka Savojského jako generálního vikáře.⁹⁰ I když se mohlo zdát, že je situace klidná, začal narůstat odpor proti lucemburské signorii v čele s veronským vladařem Mastinem della Scala, milánským Azzem Viscontim a markrabětem Rinaldem d'Este.⁹¹ Ti si mezi sebe tajně rozdělili města tímto způsobem: Mastino della Scala Brescii a Parmu, Rinald d'Este Modenu, Azzo Visconti Pavii, Bergamo a Cremonu, florentinové Luccu.⁹² Část obyvatel v Brescii se vzbouřila, jelikož byli nespokojeni s udělenou milostí vypovězeným *ghibellinům*⁹³ a také s vysokými daněmi.⁹⁴ Z tohoto důvodu vznikla ve Ferrare tzv. lombardská liga, která byla ve spojení s králem Robertem.⁹⁵ V této závažné situaci opustil Karla již zmíněný Ludvík Savojský, který z Parmy uprchl. Tato podlost

⁸⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 118.

⁸⁵ BLÁHOVÁ, s. 21.

⁸⁶ SPĚVÁČEK, s. 84.

⁸⁷ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 119.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ SPĚVÁČEK, s. 85.

⁹⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 53.

⁹¹ SPĚVÁČEK, s. 87.

⁹² HEŘMANSKÝ, František, *Čtení o Karlu IV. a jeho době*, Praha 1958, s. 95.

⁹³ *ghibellini* – císařská strana ve středověké Itálii

⁹⁴ SPĚVÁČEK, s. 87.

⁹⁵ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 123.

byla pravděpodobně naplánovaná, jelikož sám Karel Ludvíkovo chování popsal slovy: „*A svrchuřečený pan Ludvík Savojský, náš poručník a ochránce, byl by mohl dobře předvídati nějaká nebezpečství, ale nezařídil ochranná opatření a nevím z jaké pohnutky ducha, snad z lásky k svému zeti výše řečenému Azzovi, náměstkovi hraběte, odešel z Parmy a nechal nás v tísní.*“⁹⁶ V této nelehké situaci Karlovi zachovalo věrnost několik pánů, kteří se spolu s ním snažili bránit zbývající pozice.⁹⁷ Ve chvíli, kdy se musel Karel soustředit na boj s Florentány u Luccy, obklíčila liga Modenu, ze které se po šestitýdenním obléhání přesunuli pod hrad Felice, jež chtěli získat. Karel, posílen vojskem od svých přátel z okolních měst se přemístil z Parmy k pevnosti Felice a na den sv. Kateřiny 25. listopadu 1332 vydal rozkaz k útoku na téměř stejně silnou armádu. Tento boj trval po celý den, a i když byl Karel raněn a byl nucen válečné pole opustit, jeho vojsko zvítězilo. Své vítězství připisoval ochraně sv. Kateřiny, kterou poté obdivoval po celý život. Po svém vítězství se Karel opět vrátil do Parmy, z níž se začátkem roku 1333 vydal do Luccy, aby zde upevnil vládu Simona Filippi de'Reali, který mu byl v bojích velkou oporou.⁹⁸ Pro lepší ochranu města, které bylo pod vládou Pisy a o které měla zájem také Florencie, nechal Karel poblíž města vybudovat hrad, který byl na jeho počest pojmenován Montecarlo.⁹⁹

Zatímco Karel v Itálii bojoval s částí italské šlechty, která mu nebyla nakloněna, jeho otec se snažil prostřednictvím vlivu u francouzského dvora domoci jednání s papežem Janem XXII. o svolení vojenského zásahu v Itálii. Papež nakonec Janův postup v Itálii chválil, ale vyžadoval po Janovi, aby se distancoval od Ludvíka Bavora, dokud se nesmíří s papežem a zároveň vyžadoval vydání Luccy do papežových rukou, a to do 29. září 1333. Jan Lucemburský, posílen vojskem francouzského krále, se vrátil do Parmy 26. února 1333. Karel spolu se svým otcem se pokusili o záchranu tvrze v Pavii, což se jim nepodařilo a bezvýsledně skončil i jejich pokus zmocnit se Bergama.¹⁰⁰ Z těchto důvodů se Jan rozhodl uzavřít 19. července příměří, které bylo uzavřeno v Castelnuovu a mělo trvat do 11. listopadu.¹⁰¹ Karel se tohoto jednání nemohl zúčastnit, neboť musel odejít do Luccy kde Filippi de'Reali podal demisi a vzdal se vikářského úřadu kvůli přibývajícím nepokojům ve městě, způsobenými vleklými boji s Florencií. Karel se ujal vyřešení problému velmi zodpovědně. Postavil se proti otcí,

⁹⁶ HEŘMANSKÝ, s. 95.

⁹⁷ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 123.

⁹⁸ SPĚVÁČEK, s. 87-88.

⁹⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 124.

¹⁰⁰ SPĚVÁČEK, s. 88.

¹⁰¹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 58.

který chtěl prodat Luccu a přesvědčil ho, aby ji postoupil pánům Pietro de' Rossi, kteří již spravovali Parmu.¹⁰² Karel poté vydal 8. srpna 1333 nové statuty, ve kterých se tituloval jako „*prvorozený syn českého krále a pán Luccy*,“¹⁰³ jimiž se snažil upravit vztah samosprávných městských orgánů ke královské signorii. Byla to první listina, kde Karel jednal samostatně a Jan Lucemburský jen tyto statuty potvrdil.¹⁰⁴ Tímto dokumentem si chtěl Karel zajistit zachování města jako papežského léna k Lucemburkům, čímž značně překazil Janovy plány o prodeji Luccy. Je zřejmé, že zde možná začaly první neshody mezi Karlem a Janem.¹⁰⁵

¹⁰² SPĚVÁČEK, s. 90.

¹⁰³ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 125.

¹⁰⁴ SPĚVÁČEK, s. 90.

¹⁰⁵ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 58.

6 MARKRABĚ MORAVSKÝ

6.1 Návrat do Čech

Jan Lucemburský Karla vyslal do Merána, aby projednal s Jindřichem Korutanským dosud nesplacené věno Jana Jindřicha, činící 40 tisíc hřiven stříbra. Ručitelů této dohody bylo dvanáct českých pánů spolu s králevicem Karlem. Ve skutečnosti však bylo ručitelů při Karlově jednání s Jindřichem Korutanským pouze šest – probošt vyšehradský a kancléř království českého Jan řečený Volek, dále Petr z Rožmberka, Těma z Koldic, Vilém z Landštejna, Jindřich z Lipé a Ota z Bergova.¹⁰⁶ Po projednání nové smlouvy, která byla zpečetěna 6. října 1333, se Karel nevrátil zpět do Itálie, ale zamířil do Čech. Důvody a okolnosti Karlova návratu do Čech nejsou přesně známy. Je zřejmé, že se české šlechtě nelíbila dlouhotrvající nepřítomnost panovníka v zemi, který si do Čech jezdil zejména pro finanční prostředky. Česká šlechta byla tudíž nespokojená s Janovým počínáním a viděla v Karlovi následníka, který by mohl reprezentovat královskou moc v českém státě.¹⁰⁷ Část šlechty vyslaná za Karlem do Merána využila tohoto jednání, aby přesvědčila Karla k neodkladnému návratu do Čech.¹⁰⁸

Šlechta, jež si Karla z Merána odvážela do Čech, doufala, že budou více Karlovi rádci nežli realizátoři jeho vůle. Malý průvod se vydal na cestu z Jižních Tyrol přes Bavorsko, kde Karel navštívil svou sestru Markétu a jejího manžela Jindřicha XIV. Dolnobavorského, se kterým zřejmě projednal otázku ohledně korutanského dědictví a jejich společný postup proti Ludvíku Bavorskému.

Do Čech se Karel vrátil 30. října 1333 po jedenácti letech a jeho první cesta vedla, dle Petra Žitavského, ke hrobu své matky na Zbraslavi.¹⁰⁹ Do Čech se nevracel jako cizinec, ale jako dědic přemyslovských králů, což mu bylo již zřejmě osvětleno v Meránu od českých šlechticů a také od pražského biskupa Jan IV. z Dražic, kteří mu mnohé vyprávěli z přemyslovské tradice.¹¹⁰ Svůj návrat do Čech Karel okomentoval ve svém životopise slovy: „*A tak když jsme přišli do Čech, nenalezli jsme ani otce, ani matku, ani bratra, ani sestru, aniž koho známého.*“¹¹¹ Dále se pak Karel ve svém životopise zmiňuje, že česky zcela zapomněl, ale později se jazyk naučil takovým

¹⁰⁶ SPĚVÁČEK, s. 97-99.

¹⁰⁷ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 63.

¹⁰⁸ SPĚVÁČEK, s. 101.

¹⁰⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 142-143.

¹¹⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 62-63.

¹¹¹ KAREL IV. *Vita Caroli: vlastní životopis*, Praha 2015, s. 26.

způsobem, že mluvil a rozuměl českému jazyku jako každý jiný Čech.¹¹² Karel se musel opět naučit český jazyk, zato však ovládal slovem i písmem latinu, francouzštinu, italštinu a němčinu.¹¹³

Jelikož byl Pražský hrad v neutěšeném stavu, ubytoval se Karel při návratu do Čech na Starém Městě, v některém z domů své matky nebo otce. Aby mohl co nejdříve přivítat svou manželku Blanku v Praze, započal s přestavbou Pražského hradu. Je zajímavé, jak rychle se Karel po tak dlouhé nepřítomnosti v Čechách zasloužil do role správce Českého království. Je nepochybné, že byl dostatečně informován o historii, zvyklostech a současných poměrech v království. Jak již bylo řečeno výše, tyto informace získal od českých pánů, kteří za ním přijeli do Merána a od poselstev, která za Janem přijížděla, ale také je mohl získat od Mikuláše z Brna, který byl Karlovým prvním kancléřem v Itálii a pozdějším biskupem v Tridentu, jenž ho doprovázel i do Čech. Karel byl dobře seznámen s velikostí území spravovaného českým králem, které začleňovalo mimo Čech a Moravy také Horní Lužici, Chebsko a téměř celé Slezsko.¹¹⁴

Když se Karel vrátil do Čech, neměl žádnou titulární moc. Úřad zemského hejtmana zastával Oldřich Pluh z Rabštejna, který byl komorníkem českého království, a správa země byla v plné moci českých pánů, proti kterým nyní Karel stál.¹¹⁵ Jeho nejasné postavení v zemi se stabilizovalo v roce 1334, kdy Jan Lucemburský udělil svému synovi titul markraběte moravského. Tento titul mu byl udělen patrně na podnět českého poselstva, které navštívilo Jana v Lucembursku a dle něhož se tímto titulem pyšnili již přemyslovští následníci trůnu,¹¹⁶ jimiž byli nejstarší synové českého krále, kteří dostávali do lenní správy nejprve části Moravy a poté Moravu celou. V Karlově případě nešlo o úděl nebo určité územní vymezení moci. Podle Petra Žitavského jmenoval Jan Karla markrabětem moravským z důvodu, že nechtěl být chápán jako starý král, proto nejmenoval Karla mladším králem. Titul mladší král využíval ve 13. stol. Přemysl, syn Václava I. Kralevic neměl být přesunut na Moravu, ale měl být zástupcem svého otce v celém státě.¹¹⁷

¹¹² KAREL IV. *Vita Caroli: vlastní životopis*, Praha 2015, s. 26.

¹¹³ SPĚVÁČEK, s. 105.

¹¹⁴ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 192-193.

¹¹⁵ SPĚVÁČEK, s. 105.

¹¹⁶ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 193.

¹¹⁷ SPĚVÁČEK, s. 106.

6.2 Počátky Karlovy vlády

Důležitým okamžikem pro Karlovu počáteční politiku bylo, že se obklopil domácími rádci, se kterými se rychle sblížil a získal si je na svou stranu. Na rozdíl od svého otce, kterému byla česká společnost cizí, chtěl Karel rodnou zemi pochopit a toužil s ní splynout.

Hlavní oporou v počátcích Karlovy vlády mu byli především čeští šlechtici, kteří ho doprovodili do českého království. Byl jím kancléř českého království Jan Volek, dále Vilém z Landštejna a Petr z Rožmberka. Těmto třem mužům se Karel náležitě odměnil za jejich pomoc, kterou mu poskytovali v prvním roce jeho vlády a také za to, že přispěli k jeho návratu do Čech. Další neméně důležitou postavou v počátcích Karlovy vlády byl nejvyšší purkrabí pražský Hynek Berka z Dubé, který poskytl markraběti k obývání purkrabský palác,¹¹⁸ ve kterém se Karel zabydlel, a mohla za ním přijet jeho žena Blanka.¹¹⁹

Staré Město pražské poskytlo Karlovi počátkem roku 1334 dva tisíce kop pražských grošů na splácení královských dluhů a dále také šlechtická obec povolila Karlovi obecnou berni.¹²⁰ Mohlo by se zdát, že se představitelé šlechty rozhodli podporovat markraběte Karla a byli ochotni podřídit se panovnické moci, ale nebylo tomu tak. Jelikož sílila moc některých panských rodů, bylo zapotřebí v systému feudální společnosti určité právní a mocenské opory, kterou nebylo možné hledat u Ludvíka Bavorského pro jeho neustálý boj s papežem a taktéž u výbojných Habsburků. Tato sílící část šlechty byla tedy nucena hledat oporu v panovníkovi, který by pomohl uhájit jejich majetky. Takto si Karel získal výsadní postavení v zemi a autoritu.¹²¹ (Pro český stát v první polovině 14. století byl typický dualismus vládní moci. Mimo krále se na vládě podílela zemská šlechtická obec, kterou zastupovala především vysoká šlechta.)¹²²

Skutečné postavení krále v zemi se řídilo zejména podle velikosti majetku, který král skutečně spravoval, tudíž podle takového, který byl v jeho vlastnictví. Ať už se jednalo o královská města, kláštery či důchody, které byly stanoveny králi z tzv. regálů. Peněžní příjem poskytovala králi obecná nebo zemská berně, která však byla omezena jen na některé zvláštní příležitosti a mimo to byla ještě vázána na souhlas stavů. Avšak

¹¹⁸ SPĚVÁČEK, s. 107.

¹¹⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 146.

¹²⁰ SPĚVÁČEK, s. 107.

¹²¹ SPĚVÁČEK, s. 108.

¹²² KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 67.

král mohl ve svých přímých panstvích vybírat tzv. berni zvláštní, ve které nebyl nikým omezován, a proto bylo pro krále velice důležité udržení a rozšíření vlastní državy.¹²³

Po vymření přemyslovské dynastie po meči se královský majetek značně zmenšoval. Královského majetku se zmocňovala šlechta nebo byl zastavován na úhradu výdajů, které si jednotliví feudálové účtovali za své služby králi. Když nastoupil na český trůn Jan Lucemburský, nebylo již v zemi mnoho královského majetku. A ani Jan nijak nepřispěl k tomu, aby ztracený majetek vykoupil zpět, jelikož neměl dostatek finančních prostředků. Proto se královský majetek neustále zmenšoval a docházelo k dalšímu zastavování královského zboží. Sám Karel při svém návratu do Čech ve svém životopise píše, že v českém království nenašel¹²⁴ „*jediného hradu svobodného, který by nebyl zastaven se všemi královskými statky*“.¹²⁵

Proto se Karel snažil o navrácení královských statků. Není známo, jak získal finanční prostředky na vykoupení královského majetku a jak mu zmínění šlechtici mohli v této věci pomoci, ale je možné, že je získal svolením k vypsání všeobecné berně.¹²⁶ Karlovi se podařilo v Čechách získat zpět Křivoklát, Týřov, Lichtenburk, Litice, Hradec Králové, Písek, Nečtiny, Zbiroh, Tachov a Trutnov a na Moravě Lukov, Telč, Veverí a hrady v Olomouci, Znojmě a Brně.¹²⁷

V prvním roce své vlády bylo pro Karla prioritou vybudování královského paláce na Pražském hradě, který vystavěl po vzoru zámku francouzského krále.¹²⁸ František Pražský ve své kronice píše: „*A v krátké době postavil královský dům, jaký nebyl dříve v tomto království nikdy vidán. Vybuďoval ho velmi vysokými náklady podle domu krále francouzského.*“¹²⁹

V prosinci 1334 se Jan Lucemburský znovu oženil. Manželkou se mu stala Beatrixe, jež byla dcerou Ludvíka z Bourbonu, z vedlejší větve francouzského královského rodu. Svatba se konala v Paříži, ale Karel s Janem Jindřichem pozvání nebyli. Jan Lucemburský ve své sňatkové smlouvě přislíbil, že přesvědčí Karla s Janem Jindřichem, aby se vzdali nároků na lucemburské hrabství a eventuelní dcery, které by vzešly z nového manželství, by byly zajištěny ze statků v Henegavsku, ve kterém náležel vdovský podíl i Blance z Valois. Karel s Janovými požadavky souhlasil a v roce

¹²³ HEŘMANSKÝ, s. 30-31.

¹²⁴ Tamtéž, s. 32.

¹²⁵ KAREL IV., *Vita Caroli: vlastní životopis*, Praha 2015, s. 27.

¹²⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 145.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ SPĚVÁČEK, s. 109.

¹²⁹ BLÁHOVÁ, s. 116.

1335 po návratu krále do Prahy vydal písemnou rezignaci na všechny nároky v Lucembursku, jelikož Karlovo hlavní prioritou bylo upevnění své moci v českých zemích.¹³⁰

6.3 Korutanské dědictví

Jan Lucemburský si nechtěl svým novým sňatkem pokazit vztahy Lucemburků mezi Habsburky, a proto opět nabízel svou jedenáctiletou dceru Annu podstatně staršímu vévodovi Otovi. Papež nyní dispens udělil a v únoru roku 1335 se uskutečnil sňatek, se kterým se zároveň uskutečnil sňatek dcery opavského vévody Mikuláše II. Anny s rakouským hrabětem Burchardem I. z Hardeggu. O druhý sňatek se zasloužil králevic Karel, který z tohoto sňatku viděl jeden z prostředků k zabezpečení moravsko-rakouské hranice.¹³¹

2. dubna 1335 zemřel korutanský vévoda Jindřich. Ludvík Bavor neváhal a jal se uskutečnit tajné dohody, které uzavřel již v listopadu 1330 s Habsburky.¹³² Jelikož si Jan způsobil počátkem roku 1335 na turnaji v Paříži zranění, pověřil Karla, aby se ujal poručnické vlády. Ten se proto vydal na cestu. Při své cestě se zastavil u své sestry Markéty v Landshutu, kde jej zastihla zpráva, že Ludvík Bavorský udělil Albrechtovi a Otovi Rakouským v léno Korutany s Kraňskem a jižní Tyroly s fojststvím nad tridentským a brixenským biskupstvím. Sám si ponechal severní Tyroly a Markéta měla dostat rekompenzaci.¹³³

Karel spolu s Jindřichem Dolnobavorským starším se vypravil do Lince, aby zde podal bezprostřední nesouhlas s císařovým jednáním. Do Lince přijeli také saský vévoda Rudolf a pasovský biskup Albrecht, Rudolfův bratr.¹³⁴ Jednání bylo neúspěšné. Tyrolská šlechta a města v čele s hejtmanem hradu Tyrolu, Volkmarem z Burgstallu,¹³⁵ podporovala práva Markéty a jejího manžela Jana Jindřicha, korutanská šlechta se naopak přiklonila k Habsburkům.

Karel se vrátil do Prahy, aby se připravil k boji o dědictví svého bratra.¹³⁶ Mezitím hledal Ludvík spojence proti Lucemburkům a 16. května 1335 uzavřel s polským králem Kazimírem zasnoubení svého syna Ludvíka s Kazimírovou dcerou

¹³⁰ SPĚVÁČEK, s. 111.

¹³¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 151.

¹³² HOENSCH, s. 72-73.

¹³³ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 76.

¹³⁴ SPĚVÁČEK, s. 113.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 76.

Alžbětou. Jakmile se to markrabě Karel dozvěděl, sjednal schůzku v Sandoměři s českými i polskými zástupci, aby vyjednali příměří obou zemí na další rok. Zjistil, že uzavřené příměří však stačit nebude, jelikož Ludvík Bavor dál vyjednával s Kazimírem o chystaných zásnubách jejich dětí.¹³⁷ Klíčová však byla smlouva uzavřená mezi císařem a Kazimírem o obraně a útoku v případě, že by byla jedna ze zemí napadena.¹³⁸

6.4 Česko-polské vyrovnání

Jelikož si český král doposud nárokoval i titul na polského krále, chtěl Kazimír dosáhnout toho, aby Jan rezignoval na polskou korunu. Schůzku mezi oběma panovníky sjednal Karel Robert z Anjou,¹³⁹ kterému se jednak nelíbilo, jak habsburští vévodové zesilují svůj vliv v blízkosti jeho království,¹⁴⁰ a také si dělal naděje, že zdědí polskou korunu.¹⁴¹ Jednání se uskutečnilo na hradě v Trenčíně, který jim sám poskytl. Lucemburkové se tohoto jednání zúčastnili osobně, kdežto Kazimír za sebe vyslal pouze zplnomocněné poselstvo, které mohlo Janovi slíbit za odstoupení maximálně 30 tisíc kop pražských grošů. Jednání proběhlo bez sebemenších problémů a jeho výsledkem byl tzv. trenčínský mír. Dle něho se Jan zřekl titulu polského krále¹⁴² a Polsko rezignovalo na slezská vévodství, která byla v lenní závislosti na Čechách.¹⁴³

Karel Robert z Anjou, kterému se nelíbilo prodloužení rakousko-uherské hranice vzniklé převedením Korutan na Habsburky, uspořádal v listopadu 1335 novou schůzku ve svém sídle Visegrádu.¹⁴⁴ Jednání se účastnil uherský král se synem Ludvíkem a tři Lucemburkové - král Jan, markrabě Karel a jeho bratr Jan Jindřich. Dále byli účastní na jednání jako představitelé českého státu pan Jindřich z Lipé mladší a olomoucký biskup Jan řečený Volek.¹⁴⁵ Výsledkem jednání byl spolek namířený proti Habsburkům. Uherští Anjouovci a čeští Lucemburkové se v listině krále Karla Roberta z 3. září 1335 zavazují k vzájemné pomoci.¹⁴⁶ Předmětem tohoto jednání byl také smírčí soud, dle něhož se Karel Robert spolu s Janem pokusili urovnat dlouhý spor mezi Polskem a řádem německých rytířů o Pomoří.¹⁴⁷ Zanedlouho byla také uzavřena smlouva o sňatku

¹³⁷ ŠUSTA, s. 191-192.

¹³⁸ SPĚVÁČEK, s. 115.

¹³⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 157.

¹⁴⁰ SPĚVÁČEK, s. 116.

¹⁴¹ SEIBT, F. *Karel IV. Císař v Evropě (1346-1378)*, Praha 1999, s. 129.

¹⁴² SPĚVÁČEK, s. 117.

¹⁴³ SEIBT, s. 129.

¹⁴⁴ HOENSCH, s. 72-73.

¹⁴⁵ SPĚVÁČEK, s. 119.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ HOENSCH, s. 72-73.

Kazimírovy dcery Alžběty s Janem, synem Jindřicha Dolnobavorského Staršího a vnukem Jana Lucemburského. Tím byl překažen plán císaře oženit svého syna Ludvíka s Alžbětou.¹⁴⁸

Je možné, že ještě v Uhrách zastihla Lucemburky zpráva o smrti Jindřicha VI. Vratislavského, který zemřel 24. listopadu 1335.¹⁴⁹ Karel se vypravil do Slezska, aby vyřešil nastalou situaci. Jelikož Jindřich VI. zemřel bez mužského potomka,¹⁵⁰ spadala nyní tato země pod přímé panství českého krále.¹⁵¹ Jednání probíhalo hladce a Karel ustanovil v nově získaném vratislavském území slezského šlechtice Konráda Borsnice hejtmanem.¹⁵² Jelikož Jindřich VI. spravoval doživotně také Kladsko, bylo navraceno zpět k Čechám.¹⁵³ Je možné, že se Karel setkal ve Vratislavi také s Janem Stínavským, který poté přicestoval do Prahy, aby přenechal své knížectví Janovi a jeho dědicům,¹⁵⁴ bude-li mu přenecháno na doživotní užívání Hlohovsko, které by bylo spravováno českým hejtmanem.¹⁵⁵

6.5 Počáteční neshody mezi Janem a Karlem

Po návratu z Vratislavi se Karel dlouho v Čechách nezdržel. Byl vyslán na pomoc svému bratrovi do Tyrol.¹⁵⁶ Není přesně známo, kdy došlo k prvním neshodám mezi otcem a synem, je však možné, že vznikly ještě před Karlovým odjezdem do Tyrol. Dle Jiřího Spěváčka se nedůvěra otce ke Karlovi ukázala v prosinci roku 1335.¹⁵⁷ Avšak původ sporů popsal nejlépe ve svém životopise sám Karel.¹⁵⁸ Šlechtu pobuřovala Karlova snaha o navrácení královského majetku, který posiloval jeho moc a dále také podpora měst a klášterů a zrovna tak Karlova samostatnost v rozhodování. Šlechta se proto snažila vzbudit Janovu nedůvěru vůči synovi z obav ze silné Karlovy panovnické autority.¹⁵⁹ Karel našeptávání šlechticů popsal ve svém životopise slovy „*Pane! Mějte se na pozoru; váš syn má v království mnoho vašich hradů i mnoho přívrženců; proto bude-li takto dlouho nadužívati své moci, vyžene vás, kdykoliv bude chtít; neboť on sám*

¹⁴⁸ SPĚVÁČEK, s. 119.

¹⁴⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 160.

¹⁵⁰ SPĚVÁČEK, s. 120.

¹⁵¹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 78.

¹⁵² SPĚVÁČEK, s. 120.

¹⁵³ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 78.

¹⁵⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 160.

¹⁵⁵ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 78.

¹⁵⁶ ŠUSTA, s. 212.

¹⁵⁷ SPĚVÁČEK, s. 121.

¹⁵⁸ KAREL IV., s. 28.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 121-122.

je dědicem království, pochází z rodu českých králů a je velmi milován od Čechů, vy však jste král příšlý.“¹⁶⁰

Karel se vydal koncem roku 1335 do Tyrol, aby pomohl svému bratrovi a ujal se v zemi poručnické vlády. Snad to bylo pro něho vysvobození z napjaté situace mezi ním a otcem.¹⁶¹ Před svým odjezdem ještě přivítal otcovu novou manželku Beatrix Bourbonskou, již v Chebu přivítala Blanka a přijela s ní do Prahy. Na cestu do Tyrol měl Karel malý vojenský doprovod, ale zato početnou administrativní skupinu. V té byl pan Bušek z Velhartic, dále přední Karlův rádce a kancléř Mikuláš Brněnský, zemský písař český, Štěpán z Tetína, jenž byl synovcem Jana Volka, schopný jak po stránce finanční, tak po stránce správní, dále Konrád, který byl písařem Štěpánova strýce, olomouckého biskupa.¹⁶² Poručnické vlády v Tyrolsku se Karel ujal v únoru 1336 a připravoval se k útoku na Korutany z Pustertalu.¹⁶³

V únoru 1336 začala válka proti Habsburkům z Tyrol, Čech a Uher. Císař Habsburky nepodpořil. Jan Lucemburský sice získal Znojmo a mnoho míst v Dolních Rakousích, ale když v květnu nebyly zaznamenány žádné další úspěchy, přistoupil na příměří. Jan se touto válkou opět zadlužil u českých pánů a začal zastavovat hrady, jež Karel vykoupil. Aby získal finanční hotovost, začal hledat poklady a nestyděl se plenit i svatá místa jako byl hrob sv. Vojtěcha¹⁶⁴ i Václava a bezohledně vyžadoval peníze od Židů.¹⁶⁵ Vzrůstající napětí mezi císařem a Habsburky nakonec dohnalo Habsburky k ukončení válek.¹⁶⁶ Mír byl uzavřen v Enži a byl vykoupen za zvláště vysokou cenu. Odstoupení Korutan s Kraňskem a Vindickou markou rakouským vévodům Albrechtovi a Otovi. Markétě s Janem Jindřichem měly být zachovány Tyroly. Král Jan jednal bez souhlasu markraběte Karla i Jana Jindřicha s jeho manželkou.¹⁶⁷ Karel se sice jednání účastnil, ale od smluv se distancoval a svou pečeť připojil k listině, kterou Jan Lucemburský domluvil k obranné smlouvě mezi Lucemburky, Karlem Robertem a vévody Rakouskými.¹⁶⁸ Tento Janův krok prohloubil neshody mezi ním a Karlem.¹⁶⁹

¹⁶⁰ KAREL IV., s. 28.

¹⁶¹ SPĚVÁČEK, s. 122.

¹⁶² ŠUSTA, s. 213.

¹⁶³ SPĚVÁČEK, s. 123.

¹⁶⁴ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 78.

¹⁶⁵ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 154.

¹⁶⁶ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 78.

¹⁶⁷ SPĚVÁČEK, s. 127.

¹⁶⁸ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 156.

¹⁶⁹ SPĚVÁČEK, s. 127.

Než markrabě Karel opustil Tyroly tak prosadil, aby byl na uprázdněný biskupský stolec v Tridentu dosazen jeho kancléř Mikuláš Brněnský, kterého pověřil, aby zastupoval zájmy Jana Jindřicha.¹⁷⁰ Poté se vydal se zástupci tyrolské šlechty za otcem do Bavor, aby otec posílil pozice Volkmara z Burgstallu, který měl nyní v rukou dědictví Markéty. Z Bavor se vrátil Karel společně s otcem do Prahy, aby se připravili na křížovou výpravu na Litvu.¹⁷¹

O Vánocích v roce 1336 vyrazil Jan v doprovodu syna Karla a zetě Jindřicha XIV. na svou druhou křížovou výpravu na Litvu. Výprava se však kvůli mírné zimě nezdařila.¹⁷² František Pražský tuto výpravu popsal ve své kronice slovy: „*A protože mírná zima nedovolila, aby zamrzly vody a bažiny, tedy zklamáni v naději na válku pro ráz počasí nedosáhli velkého užitku a vrátili se domů.*“¹⁷³ Poté odjel Karel spolu s otcem do Vratislavi, kde Jana zastihla oční choroba. Oko se snažil vyléčit francouzský lékař, avšak neúspěšně, proto ho Jan nechal hodit v pytli do řeky Odry.¹⁷⁴

Oba Lucemburkové se vraceli do Prahy, kde byli slavnostně přivítáni, jelikož se Janovi narodil 25. února třetí syn z nového manželství.¹⁷⁵ Chlapec byl pokřtěn 10. března v bazilice sv. Víta pražským biskupem Janem IV. z Dražic jménem Václav,¹⁷⁶ čímž si Beatrix chtěla zřejmě zajistit přízeň českého prostředí. Nemůžeme však s jistotou říci, že právě narození Václava vyvolalo další spory mezi otcem a synem. Je možné, že se Karel obával o svá výsadní práva dědice trůnu,¹⁷⁷ ale spíše tyto neshody způsobilo Janovo hospodaření v zemi. Ještě téhož roku byla 18. května Beatrix korunována v bazilice sv. Víta již zmíněným biskupem. Korunovace však neproběhla s takovou slávou, jak bylo zvykem.¹⁷⁸ František Pražský ve své kronice korunovaci popsal slovy: „*král byl obřadu přítomen bez koruny a královských ozdob.*“¹⁷⁹ Za několik dní Beatrix Prahu opustila a už se nikdy nevrátila zpět. Malého Václava nechala v péči kojných a chův.¹⁸⁰ František Pražský opět tuto událost uvedl ve své kronice: „*Z odchodu královny se všechen lid více radoval než z jejího příchodu.*“¹⁸¹ Což bylo

¹⁷⁰ SPĚVÁČEK, s. 128-129.

¹⁷¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 156.

¹⁷² HOENSCH, s. 74-75.

¹⁷³ BLÁHOVÁ, s. 127.

¹⁷⁴ ŠUSTA, s. 251.

¹⁷⁵ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 156.

¹⁷⁶ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 41.

¹⁷⁷ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 156.

¹⁷⁸ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 42.

¹⁷⁹ BLÁHOVÁ, s. 127.

¹⁸⁰ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 42.

¹⁸¹ BLÁHOVÁ, s. 127.

dalším možným důvodem neshod mezi otcem a synem. Jana rozčílila nevraživost občanů vůči Beatrix a také se mu nelíbilo, že měli raději Blanku a tak vydal rozkaz, aby se Blanka spolu s dcerou Markétou odstěhovala na hrad Špilberk.¹⁸²

Když se markrabě Karel vrátil v dubnu 1337 do markrabství, tak zjistil, že jeho dvouleté snažení je ohroženo. Jan, jak bylo zmíněno výše, se opět zadlužoval, zastavoval již Karlem zpět vykoupená královská města a hrady. Česká šlechta Janovy finanční tísně využila a ráda poskytovala finanční půjčky s vidinou budoucích zisků. Dobře hospodařící Karel jim byl trnem v oku, a proto bylo pro šlechtu důležité vnést mezi otce a syna nedůvěru. Ve středověku bývalo pravidlem, že pokud nastaly podobné spory, vedly k válce mezi otcem a synem, při níž každý získal své stoupence. Avšak Karel, i když se cítil ukřivděn, zachoval si chladnou hlavu a koncem dubna se vrátil za svým bratrem do Tyrol, kde mohl pomoci s podporou tyrolského panství.¹⁸³ Jelikož Karel odmítl otcovy úmluvy s Habsburky, nemohl volně projet přes habsburské země, nýbrž musel zvolit okliku přes Uherské království. Po Dunaji doplul do Budína, kde se sešel na přátelské návštěvě s Karlem Robertem. Poté přes Chorvatsko doplul do města Senje.¹⁸⁴ Zde se setkal s hrabětem Bartolomějem Frankopanem, na jehož lodi měl pokračovat do Aquileje. Na moři je však přepadli piráti, kteří doufali, že za rukojmí obdrží tučné výkupné. Karlovi s Bartolomějem a Jindřichem z Lipé se naštěstí podařilo uniknout.¹⁸⁵

Počátkem června 1337 byl již Karel v Tyrolích, ve kterých se ale dlouho nezdržel. Spolu s bratrem vstoupili po boku Benátčanů do války v Lombardii proti Mastinovi della Scala, proti němuž se boje účastnil i Karlův přítel Pietro de'Rossi. Karlovi se podařilo spolu s Benátčany dobýt město Belluno a také Feltre. Oba bratři byli poté jmenováni bellunským biskupem pány těchto měst. Karel s Janem Jindřichem ještě před svým odchodem z Furlandska jmenovali v dobytých državách hejtmany a ponechali zde vojenskou posádku, kterou vedl Jan z Lipé, který však záhy zemřel a nahradil ho Zbyněk Zajíc z Valdeka.¹⁸⁶ Oba bratři se vrátili do Tyrol a Karel ještě nějaký čas pobýval na hradě sv. Zenobia u Merana, kde zemřel další Karlův věrný průvodce Bušek starší z Velhartic, kterého nahradil jeho stejnojmenný syn, jenž byl pak po řadu let

¹⁸² KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 43.

¹⁸³ ŠUSTA, s. 251-254.

¹⁸⁴ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 81.

¹⁸⁵ SPĚVÁČEK, s. 130.

¹⁸⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 165-166.

Karlovým důvěrníkem a dvorním maršálkem. Jelikož v této době dosáhl Jan Jindřich plnoletosti, rozhodl se Karel k návratu do Čech.¹⁸⁷

6.6 Karlův mocenský vzestup

V době Karlova návratu nebyl Jan Lucemburský v Čechách přítomen. Před svým odjezdem pověřil vykonáváním vládní moci kancléře českého království a vyšehradského probošta Bertolda z Lipé jako zemského hejtmana. Karel se však kvůli nepřátelství s otcem nevrátil do Prahy, ale do Brna, kde pobývala také jeho žena Blanka.¹⁸⁸ Především musel na Moravě upevnit své postavení a také získat potřebné finanční zdroje.¹⁸⁹

V Praze se Karel objevil v lednu 1338, dlouho se však nezdržel. Již koncem února odjel za uherským králem na Visegrád, kde s Karlem Robertem uskutečnil dohodu o sňatku své dcery Markéty s uherským korunním princem Ludvíkem a zavázal se, že pomůže uherskému králi dosáhnout polské koruny, pokud by polský král zemřel bez potomků. Obě tyto dohody se později uskutečnily. Karel tímto jednáním prokázal naprostou politickou samostatnost.¹⁹⁰

Počátkem roku 1339 se Karel zasloužil o založení kapituly Všech svatých na Pražském hradě.¹⁹¹ Založení kapituly mělo pravděpodobně hlubší význam než liturgicko-reprezentační. Možná Karla k jejímu založení vedla zvýšená zbožnost, jež vznikla z pověstí o krvácejících hostiích, pogromy na Židy a podivných přírodních úkazech, jako byl například nálet kobylek, který byl nejen v Čechách považován za jeden z příznaků konce světa.¹⁹²

Zatímco byla rodová politika úspěšná v Uhrách, nebyla úspěšná v západním a jižním sousedství. Zemřela Karlova sestra Anna a nedlouho po ní zemřel i její manžel Ota Rakouský. Po jejich smrti se uvolnily pracně vytvořené příbuzenské svazky s Habsburky.¹⁹³ Další oslabení lucemburských pozic přinesla nejdříve smrt Jindřicha Dolnobavorského a poté jeho syna Jana. Jindřich Dolnobavorský byl v únoru 1339 donucen císařem, aby přistoupil na sňatek svého syna Jana s Ludvíkovou dcerou Annou. Po smrti Jindřicha Dolnobavorského převzal císař poručnictví jako tchán za

¹⁸⁷ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 83.

¹⁸⁸ SPĚVÁČEK, s. 130.

¹⁸⁹ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 44.

¹⁹⁰ SPĚVÁČEK, s. 133.

¹⁹¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 167.

¹⁹² KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 47.

¹⁹³ Tamtéž, s. 44.

jediného dědice Jana Dolnobavorského. Mladý Jan Dolnobavorský však zemřel v útlém věku jedenácti let v roce 1340 a Ludvík se okamžitě ujal jeho země a hrozil Markétě Lucemburské, že pokud se nevzdá dědictví, bude vyžadovat po jejím otci, Janu Lucemburském, navrácení chebské zástavy.¹⁹⁴ Ztráta tohoto území se Lucemburkům nelíbila, a proto se vydali Jan, Karel i Jan Jindřich počátkem roku 1341 do Mnichova k jednání s císařem, bohužel bezúspěšnému. Dospěli tedy k názoru, že bude nutné připravit se na případné střetnutí s Wittelsbachi a stanovit zásadní opatření v následnictví.¹⁹⁵

Ještě před smrtí Jana Dolnobavorského museli Lucemburkové řešit manželskou rozepři mezi Janem Jindřichem a Markétou Maultasch, která se spojila se šlechtou a obvinila Jana Jindřicha z impotence, čímž byla zpochybněna právoplatnost manželství a tím pádem byly ohroženy pozice Lucemburků v Tyrolsku.¹⁹⁶ Počátkem srpna 1340 se Karel rozjel s ozbrojeným oddílem za svým bratrem do Tyrol. V Čechách zůstával jako hejtman Petr z Rožmberka a na Moravě biskup Jan Volek.¹⁹⁷ Karel s pomocí svého důvěrníka Buška z Velhartic mladšího zajal iniciátora tohoto spiknutí Albrechta a Markétu nechal uvěznit na hradě Tyrolu.¹⁹⁸ Po odraženém spiknutí se markrabě nevrátil do Čech, ale spojil se spolu s bratrem Janem Jindřichem s aquilejským patriarchou Bertrandem proti gorickým hrabatům, jež podporoval rakouský vévoda Albrecht II. Mezitím se vrátil na Vánoce 1340 do Prahy Jan Lucemburský a oba bratři byli odvoláni do Čech, kvůli již zmíněné smrti Jana Dolnobavorského.¹⁹⁹

Lucemburský rod se nyní nacházel v komplikované situaci. Téměř osleplý král Jan Lucemburský dospěl k názoru, že musí učinit zásadní opatření v následnictví. Tato opatření byla zveřejněna 11. června 1341 v Praze na slavnostním sněmu, kdy byl Karel veřejně prohlášen mladším králem.²⁰⁰ Karel se však s tímto nespokojil a žádal po otci, aby byl ještě za otcova života, spolu s Blankou, korunován. Že se opravdu o korunovaci jednalo, je známo ze žádosti k papeži, aby korunovaci mohl provést pražský biskup Jan IV. z Dražic. Na korunovaci však musel Karel počkat ještě dalších pět let.²⁰¹ S přípravou možné Karlovy korunovace je spojeno i vytvoření dnešní svatováclavské koruny. Jmenování Karla mladším králem zřejmě souviselo s Janovou závětí, již sepsal

¹⁹⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 171-175.

¹⁹⁵ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 49.

¹⁹⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 171-175.

¹⁹⁷ SPĚVÁČEK, s. 147.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 91.

²⁰⁰ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 49.

²⁰¹ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I*, s. 62.

v roce 1340²⁰² před jednou z bitev stoleté anglo-francouzské války.²⁰³ Jan Lucemburský v závěti uvedl, že si přeje být pochován v rodové hrobce lucemburských hrabat, v cisterciáckém opatství Clairfontaine. V závěti dále určil dědice nejen svých držav, ale také svých dluhů, kteří měli vše splatit se ctí. Největší díl Janem ovládaných zemí měl připadnout Karlovi, což byly Čechy, Horní Lužice a slezská knížectví. Jelikož tyrolské dědictví již Jan považoval za bezpředmětné, byla Janu Jindřichovi odkázána Morava. Nejmladšímu synovi Václavovi odkázal hrabství lucemburské, lucemburská léna ve Francii a cla na Rýně. Dokud by nebyl Václav plnoletý, měla lucemburská šlechta právo určit poručníky.²⁰⁴

Několik dní po sněmu se Jan snažil rozehrát svou poslední sňatkovou partii. Ovdovělá Markéta Dolnobavorská měla být provdána za polského krále Kazimíra. Markéta však přijela do Prahy nemocná a 13. července 1341 zemřela.²⁰⁵ Karel projevil svůj diplomatický talent a ještě před Kazimírovým odjezdem domluvil Kazimírův sňatek s Adlétou, dcerou hesenského lantkraběte Jindřicha, který byl spojencem Lucemburků. Svatba se konala ještě v září 1341 v Poznani. Poté se Kazimír vrátil do Varšavy. Karel vyrazil do Vratislavi, kde 24. září 1341 jako vyhlášený dědic české koruny vydal slib, že Vratislav nebude nikdy odloučena od českých zemí. Tentýž slib dal Karel i 28. října v Hlohově ve Slezsku.²⁰⁶

I přesto, že se Karlovi s bratrem Janem Jindřichem podařilo potlačit první spiknutí proti Lucemburkům, druhé se již potlačit nezdařilo. Jan Jindřich byl nucen v listopadu 1341 Tyrolsko opustit. „*Když 2. listopadu 1341 Jan Jindřich vracel se z projížďky na hrad Tyrol, našel brány zavřeny a českou posádku z něho vypuzenou. Ani na jiných hradech nebyl přijat, i nezbylo mu nežli uchýliti se ze země k patriarchovi Aquilejskému a později do Čech.*“²⁰⁷ Toho okamžitě využil císař a nabídl Markétě k sňatku svého stejnojmenného syna, braniborského markraběte. Jan požádal o pomoc papeže, který přikázal patriarchovi Bertrandovi, u něhož Jan Jindřich několik měsíců pobýval, aby prošetřil manželský problém pod hrozbou klatby pro ty, kteří by ignorovali správnost sňatku.²⁰⁸ Karel se vypravil v prosinci 1341 do Vídně, aby domluvil s Albrechtem II. smlouvu o společné obraně proti případnému Ludvíkovu

²⁰² ŠUSTA, s. 347-349.

²⁰³ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I*, s. 62.

²⁰⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 171-175.

²⁰⁵ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 49.

²⁰⁶ SPĚVÁČEK, s. 153.

²⁰⁷ KALOUSEK, J., *Karel IV. Otec vlasti*. Praha 1878, s. 41

²⁰⁸ SPĚVÁČEK, s. 154.

napadení jedné ze zemí.²⁰⁹ Z tohoto jednání vzešlo několik listin, z nichž nejdůležitější obsahovala Albrechtův slib pomoci Karlovi, kdyby byl napaden císařem. Dále byly také s konečnou platností projednány pohledávky, které souvisely s odstoupením Korutan.²¹⁰ Ztráta Tyrol a vyhnání Jana Jindřicha ze země zapříčinila odložení Karlovy korunovace. Jan Lucemburský po předešlé dohodě s Karlem opustil Čechy, za což si nechal zaplatit 5000 hřiven stříbra a slíbil, že se dva roky nebude vměšovat do českých politických záležitostí.²¹¹

Již 10. února 1342 se uskutečnil Markétin sňatek s Ludvíkem. Císař dal novomanželům jako věno nejen hrabství Tyrolské, ale také vévodství Korutanské. Zřejmě to měla být odplata Habsburkům za vytvoření obranného spolku s Lucemburky proti jeho osobě.²¹² Císař se však z vítězství nad Lucemburky neradoval dlouho. V Avignonu zemřel papež Benedikt XII., za nějž byl 7. května 1342 zvolen Pierre de Rosière, přítel markraběte Karla, který přijal jméno Kliment VI.²¹³ a jemuž markrabě Karel titul papeže prorokoval již v roce 1340, když ho navštívil v Avignonu. Tehdy sdělil Pierre de Rosière markraběti: „*Ty budeš jednou králem římským.*“ Načež mu Karel odpověděl: „*Ty budeš ještě dříve papežem.*“²¹⁴ Kliment VI. byl pro Lucemburky nadějí proti stále rostoucí moci císaře Ludvíka Bavora. Již šest týdnů po jeho zvolení se vydal Jan Lucemburský do Avignonu.²¹⁵ O čem spolu jednali, není známo, ale je zřejmé, že projednávali předešlou sňatkovou aféru Jana Jindřicha s Markétou. Kliment VI. hodlal této sňatkové aféry využít proti císaři k vyřešení dlouhotrvajícího sporu mezi císařem a papežskou kurií. Papež si jasně uvědomoval, že v tomto ohledu musí postupovat rychle, neboť hrozilo, že v nastalé konfliktní situaci mezi Anglií a Francií by mohl Ludvík využít se spojenectvím s anglickým králem.²¹⁶

²⁰⁹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 98.

²¹⁰ SPĚVÁČEK, s. 155.

²¹¹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 98.

²¹² ŠUSTA, s. 376.

²¹³ SPĚVÁČEK, s. 156-157.

²¹⁴ KAREL IV., s. 28.

²¹⁵ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 98.

²¹⁶ SPĚVÁČEK, s. 158.

7 KARLOVA CESTA K ŘÍMSKÉ KORUNĚ

Po Janově odchodu z Čech bylo pro Karla prioritou opětovné získání kontroly nad královskými příjmy, jelikož Jan zanechal v království nemalé dluhy. K Janovým věřitelům se blíže vyjadřuje Josef Šusta.²¹⁷ Hospodářská situace v zemi byla velice složitá i kvůli tomu, že se Karel musel mimo jiné starat o obranu země proti případnému útoku císaře. Proto se vydal do Vratislavi, aby domluvil půjčky a také aby s novým biskupem Přeclavem z Pohořelce urovnal dlouhotrvající spor svého otce. Karel uzavřel s biskupem smír. Přeclav uznal české panství i ochranné právo českého krále nad vratislavským biskupstvím a Karel potvrdil všechna dosavadní privilegia vratislavského biskupství a svobody členům vratislavských klášterů. Ve Vratislavi zastihla Karla zpráva o vážném onemocnění uherského krále Karla Roberta, proto se vypravil na uherský Vyšehrad. Karel Robert zemřel 16. července roku 1342 a markrabě jej již nezastihl živého. Zúčastnil se pohřbu a 21. července 1342 korunovace jeho syna Ludvíka uherským králem. Markrabě si nechal potvrdit již dříve domluvený sňatek své dcery s Ludvíkem, který se zavázal, že sňatek bude uskutečněn, jakmile Markéta dosáhne věku jedenácti let.²¹⁸

Počátkem roku 1342 Karel obnovuje hodnost kancléře markrabství jmenováním olomouckého probošta Bartoloměje. Jelikož Karel většinu času pobýval mimo markrabství, jmenoval svým zástupcem zemského hejtmana, jímž byl nejdříve vyšehradský probošt a nejvyšší český maršálek pan Pertold z Lipé a po něm pan Vilém z Landštejna, který byl důležitou osobou v Karlově okolí.²¹⁹ Další důležitou osobou byl Hynek Náchodský z Dubé,²²⁰ jenž byl v letech 1346–1351 nejvyšším purkrabím pražským.²²¹ Personální změny se dotkly i úřadu podkomořího, jímž se nyní stal Rus z Litic, který úřad zastával až do roku 1356.²²²

Počátky Karlovy zástupné vlády v Čechách byly doprovázeny nepříznivými přírodními vlivy. Po velice tuhé zimě a velikých mrazech, při nichž v Čechách i jiných zemích zahynulo mnoho lidí, nastala povodeň, která strhla Juditin most, jenž byl prozatímne nahrazen mostem dřevěným. Výstavba nového mostu, Karlova, byla

²¹⁷ ŠUSTA, s. 390-393.

²¹⁸ SPĚVÁČEK, s. 160-163.

²¹⁹ ŠUSTA, s. 388.

²²⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 100.

²²¹ SPĚVÁČEK, s. 655.

²²² BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 183.

zahájena až po dlouhých letech v roce 1357. Opoždění výstavby bylo zřejmě zapříčiněno nepříznivou finanční situací v českých zemích.²²³

Důležitou událostí byla smrt pražského biskupa Jana IV. z Dražic v roce 1343. Bylo nyní nutné zvolit biskupa nového, což vedlo k rozporu mezi členy kapituly, která se rozdělila na dvě části, z nichž většina volila dosavadního kapitulního děkana, Arnošta z Pardubic, s čímž zbylí členové nesouhlasili a podali stížnost u kurie za neplatnou volbu, jelikož jmenování biskupa náleželo papeži. Papež Kliment VI. Arnošta jmenoval pražským biskupem a volbu uskutečněnou v kapitule neuznal.²²⁴

Papež Kliment VI. zahájil útok na císaře, který měl tříměsíční lhůtu k naprosté kapitulaci před apoštolskou stolicí. Papež uložil Balduinovi, aby našel nového kandidáta na římskou korunu. V červenci 1343 na schůzi kurfiřtů v Rhensu měl císař jisté jen tři hlasy a to od kurfiřtů braniborského, falckého a mohučského. Nyní si byl císař vědom síly Lucemburků, které se snažil získat na svou stranu. Karlovi prodloužil příměří ve válečných konfliktech na šumavské hranici. Janovi nabízel odstoupení Dolní Lužice za odebrané Tyroly a zároveň za ním přišel s nabídkou sňatku své dcery s Janovým synem Václavem, jestliže mu Jan bude dělat prostředníka v Avignonu.²²⁵ Příměří přišlo Karlovi vhod, poněvadž byl nucen zasáhnout ve Slezsku, kde se zaháňský vévoda Jindřich, zvaný Železný, vojensky zmocnil Hlohova. Boje se zúčastnil i polský král Kazimír, jelikož si dělal nárok na okrajové území Hlohovska, které Jindřich spravoval neprávem. Markrabě Karel hraniční konflikt vyřešil mírovou cestou a v listopadu 1343 se vrátil do Prahy. Mezi tím se do Prahy vrátil i Hynek z Dubé z Avignonu, kterého tam Karel vyslal, aby se přimluvil za uherského prince Ondřeje, bratra krále Ludvíka.²²⁶ Po smrti krále Roberta nebyl Ondřej uveden v závěti jako dědic trůnu a moc měla přejít na jeho dceru Janu, za níž měla na osm let převzít vládu regentská rada. Z tohoto důvodu žádal uherský král Karla o intervenci u papeže.²²⁷ Hynek z Dubé u papeže neuspěl, ale přinesl Karlovi zprávu, že v Avignonu je očekáván král Jan, který se chystá usmířit papeže s císařem. To Karla rozzlobilo, poněvadž Jan jednal opět sám za sebe.²²⁸

²²³ FIALA, Z., *Předhusitské Čechy: český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*. 2. Praha 1978, s. 69-70.

²²⁴ Tamtéž, s. 71.

²²⁵ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 101.

²²⁶ SPĚVÁČEK, s. 164-165.

²²⁷ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 100-101.

²²⁸ SPĚVÁČEK, s. 165.

Ze snahy zabránit otcovu jednání se markrabě Karel spolu se svým bratrem Janem Jindřichem rozhodli k jednání s císařem. Jejich jednání probíhalo prostřednictvím kurýrů. Ludvík Bavorský se ubytoval v Koubě a Lucemburkové v Domažlicích. Jednání však bylo v roce 1344 přerušeno, jelikož Karel obdržel od Klimenta VI. list, ve kterém jej zval na jednání do Avignonu. Karel svěřil v Čechách moc do rukou Jana Jindřicha a počátkem února 1344 Čechy opustil a vydal se do Avignonu, kde již od roku 1343 pobýval jeho otec jako prostředník mezi papežem a císařem.²²⁹

Při jednání v Avignonu dosáhl markrabě Karel velkého úspěchu u kurie s jeho žádostí o povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. Kliment VI. papežskou bulou vydanou 30. dubna 1344 pražské biskupství povýšil.²³⁰ A již několik dní po vydání buly udělil pražským arcibiskupům právo pomazat a korunovat české krále.²³¹ Arcibiskupem se stal nový pražský biskup Arnošt z Pardubic, jenž se stal Karlovou oporou, rádcem a důvěrníkem. Do úřadu byl Arnošt z Pardubic slavnostně uveden 21. listopadu 1344. Současně byla za přítomnosti krále Jana a markraběte zahájena přestavba současné baziliky sv. Víta, kterou měl organizovat Matyáš z Arrasu.²³²

Vytvoření pražského arcibiskupství bylo velice důležité pro posílení královské moci v českých zemích. Jedním z důvodů vytvoření pražského arcibiskupství, byla velká vzdálenost pražského a olomouckého biskupství od mohučského arcibiskupství, pod které pražské a olomoucké biskupství spadala. Dalším důvodem byla uvedena rozdílnost jazyka obou diecézí, jež může mít neblahý vliv na spásu duší věřících.²³³

Mimo povýšení pražského biskupství na arcibiskupství se v Avignonu projednávala neméně důležitá otázka, a to dohoda o Karlově kandidatuře na římský trůn a tudíž spojení lucemburské a francouzsko-avignonské diplomacie pro konečný boj proti Ludvíkovi Bavorskému.²³⁴

Odstranění Ludvíka Bavorského však nebylo lehkou záležitostí. Ludvíkovi Bavorskému se podařilo v roce 1345 vytvořit koalici s polským králem Kazimírem a uherským Ludvíkem. Českým zemím nyní hrozil útok jak z Bavor, tak i Polska a Uher. Nebezpečí však záhy pominulo a koalice se rozpadla, jelikož Ludvík Bavorský zaváhal a nepostavil se v bojích po boku Kazimíra ani uherského Ludvíka. Po tomto zahnaném

²²⁹ KAVKA, F. *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha, 1979, s. 101-102.

²³⁰ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 191-192.

²³¹ SPĚVÁČEK, s. 171.

²³² BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 191-192.

²³³ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 194.

²³⁴ SPĚVÁČEK, s. 171.

nebezpečí podnikli Karel s Janem na jaře 1346 cestu do Avignonu.²³⁵ Ještě před touto cestou se Karel společně s otcem vydali do Trevíru, aby se zde poradili s arcibiskupem Balduinem a informovali ho o kladném postoji papeže Klimenta VI. v boji proti Ludvíkovi Bavorskému. Do Trevíru byl pozván také rýnský falckrabě Ruprecht, aby objasnil Lucemburkům císařovy návrhy k usmíření Lucemburků i papeže. Tyto informace byly velice důležité pro anglického krále Eduarda III., aby mohl podpořit kandidaturu markraběte Karla na římský trůn.²³⁶

7.1 Korunovace římským králem

Do Avignonu přijeli Karel s Janem v dubnu 1346. Karlovo zvolení římským králem mělo proběhnout řádnou volbou kurfiřtů. Aby volba mohla být uskutečněna, bylo zapotřebí odstranit dosavadního držitele mohučského hlasu, jelikož on měl dle tradice za úkol určit místo a čas volebního shromáždění a také nalézt kandidáta.²³⁷ Prvořadým úkolem na jednání mezi Lucemburky a Klimentem VI. bylo jmenování nového mohučského arcibiskupa místo suspendovaného Jindřicha z Virneburgu, který přešel na stranu císaře Ludvíka. Jindřich z Virneburgu byl již v roce 1341 sesazen, ale arcibiskupství řídil dále, proto byl v roce 1343 povolán před papežský soud, ale neuposlechl ani tentokrát. Nyní ho papež definitivně sesadil a novým mohučským arcibiskupem se stal hrabě Gerlach Nassavský, jenž byl vnukem bývalého římského krále Adolfa Nasavského.²³⁸ Poté Kliment VI. informoval kolínského arcibiskupa Walrama o Geralachově jmenování a vyzval jej, aby spolu s Balduinem Trevírským vykonali vše potřebné k přípravě volby.²³⁹ Papež 13. dubna vyřknul konečnou klatbu proti císaři a byl dokonce prohlášen za Antikrista, zároveň vyzval kurfiřty, aby se sešli k volbě nového císaře.²⁴⁰ „*Tito volitelé, jako poslušní synové sešli se na místě, jehož jméno jest Rense na rýnském ostrově, kde onen akt obyčejně bývá konán, a když byli vzývali milost sv. Ducha, totiž arcibiskup mohučský, kolínský a trevírský, jakož i král český Jan a vévoda saský Rudolf, kdežto jiní dva volitelé, markrabí braniborský a falckrabí rýnský, byli ze zarputilosti nepřítomni, dali své hlasy nejjasnějšímu knížeti panu Karlovi, prvorozenému synu krále českého a markraběti moravskému, a zvolili jej*

²³⁵ FIALA, s. 77.

²³⁶ SPĚVÁČEK, s. 171.

²³⁷ KAVKA, Karel IV. Historie života velkého vladaře, s. 110.

²³⁸ SPĚVÁČEK, s. 169-185.

²³⁹ KAVKA, Karel IV. Historie života velkého vladaře, s. 110.

²⁴⁰ FIALA, s. 77.

za čekatele koruny římské, ve svátek svaté Markéty.²⁴¹ Balduin podal po zvolení Karla neprodleně zprávu do Avignonu, v níž se opatrně vyhnul žádosti o aprobaci. I když Kliment VI. souhlasil s Karlovou okamžitou korunovaci, přeci k ní nedošlo a to ze dvou důvodů. Jedním bylo odmítnutí vpustit do Cách zvoleného protikrále a druhým bitva u Kresčaku, ve které padl Jan Lucemburský.²⁴² Karel se dočkal korunovace 26. listopadu v Bonnu, jelikož v Cáchách i Kolíně odmítli dát souhlas ke korunovaci. Do Prahy se Karel vrátil 6. ledna 1347.²⁴³

7.2 Dvojitý trůn

Po smrti Jana Lucemburského se Karel stal také českým králem a byla tedy nyní nutná i česká královská korunovace. Korunovace Karla a jeho manželky Blanky proběhla 2. září 1347 v románské bazilice sv. Víta.

Mezitím Ludvík Bavorský sbíral armádu a udeřil na lucemburské stoupence ve Švábsku, zatímco jeho syn obsadil Trident. K válce však nedošlo, jelikož Karla ještě v Domažlicích zastihla zpráva o Ludvíkově smrti, který zemřel na následky mrtvice 10. října 1347. Ludvíkova smrt byla pro Karla příležitostí k obecnému uznání v Říši.²⁴⁴

Před smrtí Ludvíka Bavorského stála říšská města na jeho straně. Karel si nemohl být jistý ani pomocí francouzského krále Filipa VI., který neprojevoval nadšení z Karlova zvolení římským králem a ani smrt Jana, který položil život v bojích na straně Francie proti anglickému králi Eduardovi III., to nezměnila. Proto se Karel rozhodl navázat kontakt s vítězem bitvy u Kresčaku Eduardem III.²⁴⁵

Karel se po nástupu na český trůn zaměřil na uspořádání právních poměrů v zemi. Jeho koncepce římské říše byla založena na síle jeho rodové základny, a proto považoval za nutné, posilovat postavení českého království, které se stalo jejím centrem. Bylo důležité, aby se české největší město, Staré Město pražské, které nyní bylo sídelním městem nejen českého krále, ale i římského, stalo reprezentativním místem, které bude odpovídat novým společenským i politickým požadavkům.²⁴⁶ To vedlo Karla k založení Nového Města pražského. Zakládací privilegium vydal Karel 8. března 1348, ještě tentýž den vydal listinu další, ve které osvobodil obyvatele, kteří se usadí v Novém Městě, na dvanáct let od daní. První kámen k hradbám Nového Města

²⁴¹ BENEŠ KRABICE Z WEITMILE, *Panování císaře Karla IV*, Praha 1940, s. 8.

²⁴² BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 195.

²⁴³ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 121.

²⁴⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 223-227.

²⁴⁵ SEIBT, s. 154-155.

²⁴⁶ SPĚVÁČEK, s. 266-267.

pražského byl položen již 26. března 1348. Mohutné hradby s cimbuřím, věžemi a branami byly vedeny od Vyšehradu až na Poříčí.²⁴⁷ „Avšak i horu Vyšehrad dal obehnati hradbou a přepevnými věžemi a celé to dílo dokončil ve dvou letech.“²⁴⁸ Karel vybudoval na Novém Městě sedm církevních institucí. První, klášter karmelitánů, začal budovat již dva dny po své korunovaci. O tři měsíce později založil klášter slovanských benediktinů v Emauzích. Další založenou církevní institucí byl roku 1350 klášter augustiniánů kanovníků na Karlově. V roce 1354 byl založen klášter augustiniánek poustevnic u sv. Kateřiny a ještě tentýž rok také klášter benediktinů milánského ritu u sv. Ambrože. V roce 1360 byl založen klášter servitů Panny Marie Na trávníčku a poslední sedmou institucí bylo založení kolegiální kapituly u sv. Apolináře na Větrově.²⁴⁹ V roce 1348 byl také založen hrad Karlštejn, který měl zpočátku sloužit jako reprezentativní sídlo krále, ale z pozdějšího Karlova rozhodnutí se budoval jako úschovna říšských korunovačních klenotů a relikvií. Základní kámen položil 10. června Arnošt z Pardubic, kterého Karel tímto pověřil, jelikož byl v této době na Moravě.²⁵⁰ Praha se tak Karlovou zásluhou stala sedmým nejlidnatějším městem kontinentální Evropy a zároveň největším městem tehdejší římské říše.²⁵¹

Na jaře v roce 1348 zasedal v Praze český sněm. Účelem tohoto zasedání bylo vydat příslušné dokumenty, které by státoprávně upravily postavení českého státu vzhledem k říši a vymezily pojem instituce zemí České koruny.²⁵² Dne 7. dubna 1348 vydal Karel soubor čtrnácti listin státoprávního významu. S vytvořením většiny listin Karlovi pomáhal Mikuláš Sortes, jenž byl Karlův diplomat a sekretář.²⁵³ Většina listin byla zpečetěna zlatou bulou. Jedenáct listin obsahovalo potvrzení starších privilegií, která Karel opět potvrzoval jako římský král. V těchto listinách bylo jasně určeno postavení a práva českých králů a království v rámci říše. V dalších dvou listinách bylo obsaženo vnitřní uspořádání zemí, které spadaly pod pravomoc českého krále.²⁵⁴ V Čechách, ve Vratislavsku, Hlohovsku, Budyšínsku a Zhořelecku měl král vládnout přímo, kdežto vztah Moravy a slezských knížectví měl být založen na lenním

²⁴⁷ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, Praha 2003, s. 16-17.

²⁴⁸ BENEŠ KRABICE Z WEITMILE, s. 15.

²⁴⁹ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, Praha 2003, s. 18.

²⁵⁰ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 236.

²⁵¹ SPĚVÁČEK, s. 267.

²⁵² ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.* Praha 1999, s. 77.

²⁵³ BOBKOVÁ, L., *7. 4. 1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, Praha 2006, s.

55

²⁵⁴ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 197.

principu.²⁵⁵ Dá se říci, že tyto dvě listiny se staly ústavními zákony instituce zemí České koruny.²⁵⁶ Termín Česká koruna existoval již od dob Jana Lucemburského. Karlovi šlo o to vytvořit právní subjekt ztělesňující český stát a jeho zájmy i v případě smrti krále. I když instituce České koruny nebyla shodná s pojmem státu, byla spojována se zeměmi, lény, statky a úděly, které byly postupně připojovány k Českému království. Jednotlivé součásti zemí České koruny byly závislé jak na králi, tak na České koruně. Každá nová území, která Karel později získal, byla vždy prohlášena za inkorporovaná České koruně.²⁵⁷

Poslední z vydaných listin obsahovala zřízení pražské univerzity, o což již usiloval přemyslovský král Václav II. Tomu se zřízení nezdařilo kvůli odporu české šlechty.²⁵⁸ Ta se obávala, že ze vzdělané společnosti vzroste vliv církevních činitelů a učenců, o které by se mohla královská moc více opírat a tudíž by mohli vytlačit nevzdělané představitele šlechty.²⁵⁹ Založení pražské univerzity bylo připraveno již 26. ledna 1347, kdy Karel získal od papeže Klimenta VI. souhlas k jejímu založení.²⁶⁰ Univerzita se skládala ze čtyř fakult – artistické, teologické, právnické a lékařské.²⁶¹

7.3 Uznání v říši

Až do poloviny září 1348 se věnoval upevňování vlády jak v českém království, tak diplomatickému posilování svého postavení v říši. S Albrechtem II. Rakouským dojednal zasnoubení své dcery Kateřiny s Albrechtovým synem Rudolfem. Další jednání s anglickým králem Eduardem III. byla také úspěšná. Eduard III. byl ochoten zříci se říšské koruny za cenu vytvoření spojeneckého svazku s Karlem, což vedlo wittelsbašský tábor k hledání nového kandidáta. Karel se pokusil uzavřít příměří s Ludvíkem Braniborským na schůzce v Pasově, kterou uspořádal rakouský vévoda Albrecht II. Neúspěch této schůzky donutil Karla k rezoltnímu postupu proti Wittelsbachům. Od roku 1319, kdy zde zemřel poslední z rodu Askánců markrabě Waldemar, drželi Wittelsbachové Braniborsko.²⁶²

Po návratu do Čech zastihla Karla zpráva o smrti manželky Blanky z Valois, v srpnu 1348. Zajímavou a dá se říci rozhodující epizodou Karlova zápasu o uznání v

²⁵⁵ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, s. 23-24.

²⁵⁶ SPĚVÁČEK, s. 272.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 273-274.

²⁵⁸ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, s. 23-24.

²⁵⁹ SPĚVÁČEK, s. 276.

²⁶⁰ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, s. 23-24.

²⁶¹ HOENSCH, s. 98.

²⁶² KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 140-141.

říši je příběh spojený s osobou tzv. Lžiwaldemara. Karel počátkem srpna 1348 připravil se saským vévodou Rudolfem a magdeburským arcibiskupem Otou účinný politický trik. Pohřbený Waldemar se objevil u dvora magdeburského arcibiskupa, čehož Karel obratně využil.²⁶³ Waldemar neboli Lžiwaldemar nyní požadoval navrácení vlády v Braniborsku a Dolní Lužici. Karel hodlal údajného Waldemara podpořit. V září vypukla v Braniborsku válka, do které zasáhl i Karel. Nejasný postoj prozatím zaujímal Fridrich II. Míšeňský, jehož se snažil Karel získat na svou stranu. Na osobním jednání 21. září v Budyšíně uspěl a Wettinové se pořídili lucemburské nadvládě. Spojení s Wettiny a wittenberskými Askánci se stalo základem pro celou Karlovu říšskou politiku. Karel poté udělil Waldemarovi Branibory jako léno a prohlásil jej za pravého markraběte. Odplatou mu Waldemar dal dodatečný kurfiřtský hlas a přenechal Karlovi dědičné vlastnictví Dolní Lužice.²⁶⁴ Karlovi se nepodařilo dobýt Frankfurt, kam byl Ludvík Braniborský zatlačen a v polovině října ustoupil. Po tomto nezdařeném obléhání Frankfurtu se Karel vydal do Vratislavi na jednání s polským králem Kazimírem.²⁶⁵ Jednání bylo úspěšně završeno dohodou zpečetěnou 22. listopadu 1348, která obnovila přátelskou smlouvu mezi polským a českým státem uzavřenou před sedmi lety v Praze.²⁶⁶

Ludvík Braniborský si byl vědom, že se nemůže pokusit o dosažení římské hodnosti a proto byl v lednu 1349 hlasy čtyř kurfiřtů zvolen římským králem durynský hrabě Günther ze Schwarzburgu. Rozhodující porážení protilucemburského tábora byl Karlův sňatek s Annou Falckou, dcerou falckraběte Rudolfa, který byl jednou z hlavních opor na protilucemburské straně. Tím si Karel získal Rudolfa na svou stranu a pozice Günthera byly zcela oslabeny.²⁶⁷ Sňatkem s Annou Falckou si však Karel znepřátelil papeže, jelikož její rod byl stížen klatbou. Proto Karel použil všeobecnou dispenz, v níž se neuváděla jména osob. Svatba se uskutečnila počátkem března 1349.²⁶⁸ Sňatkem s Annou Falckou se Lucemburkům otevírala naděje na získání dalších oblastí v říši. Dle svatební smlouvy měla Anna a její děti, které by měla s Karlem, nárok na dědictví po otci a také na věno, kterým získala některé hrady a města na severu Bavorska.²⁶⁹

²⁶³ SPĚVÁČEK, s. 210-211.

²⁶⁴ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 141-142.

²⁶⁵ FIALA, s. 118.

²⁶⁶ SPĚVÁČEK, s. 213.

²⁶⁷ FIALA, s. 119.

²⁶⁸ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 145.

²⁶⁹ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 73.

Karel využil oslabení Wittelsbachů a začal s nimi jednat. Výsledkem jednání byly eltvillské smlouvy z 26. května 1349.²⁷⁰ V těchto smlouvách bylo uvedeno, že se Günther vzdá nároku na římský trůn. Karel uzavřel smír s Ludvíkem Braniborským i s Jindřichem z Virneburgu. Ludvíkovi přiznal držbu všech rodových statků a dále slíbil intervenci v Avignonu kvůli odstranění klatby z potomků zemřelého císaře Ludvíka.²⁷¹ Tyto uvedené smlouvy nevrhaly na Karla příliš dobré světlo. Jevily se jako zrada proti těm, kteří Karlovi dopomohli k římskému království. Snad nejhorší v těchto smlouvách byl Karlův slib Jindřichovi z Virneburgu, kterému se zavázal, že nebude podporovat Gerlacha Nasavského. Přičemž Karel nedlouho po uzavření eltvillské smlouvy odjel za Gerlachem a slíbil mu, že ho bude podporovat v zápase o arcibiskupský stolec, a že všechny sliby, které mu dal, dodrží. Je zcela evidentní, že Karel lhal buď Gerlachovi, nebo Jindřichovi.²⁷² Těžce nemocný Günther abdikaci nepřijal a byl odvezen do Frankfurtu, kde 14. června 1349 zemřel.²⁷³ Tříletý zápas o římskou korunu byl úspěšně dokonán a jeho završením měla být Karlova říšská korunovace v Cáchách. Ta se uskutečnila 24. července 1349.²⁷⁴ Korunovace proběhla pouze s náhradními insigniemi. Říšské korunovační klenoty získal Karel od Wittelsbachů až v březnu 1350. Poté byly korunovační klenoty každoročně vystavovány o první Velikonoční neděli na Dobyčtím trhu (dnešní Karlovo náměstí) na Novém Městě pražském.²⁷⁵

Správu říše přenechal Karel Balduinovi a chystal se do Avignonu, aby se přimluvil za Ludvíka Braniborského u papeže. Papež však Karla nepřijal. Při návratu do Čech se ještě Karel zastavil v Norimberku, kde potlačil povstání, které začalo již v roce 1348. Po návratu do Prahy byla 1. listopadu v bazilice sv. Víta korunována také Karlova manželka, Anna Falcká.²⁷⁶

Nyní musel Karel vyřešit otázku moravského markrabství, které udělil 26. prosince 1349 svému bratrovi Janu Jindřichovi jako léno České koruny. Ti se oba zavázali vzájemnou pomocí proti komukoli, dále musel Jan slíbit, že nebude žádat žádné další mocenské výhody.²⁷⁷ Pokud by moravská větev vymřela po meči, pak by Morava přešla na české krále.²⁷⁸

²⁷⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 145.

²⁷¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 242.

²⁷² KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 146.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 243.

²⁷⁵ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, s. 27.

²⁷⁶ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 148.

²⁷⁷ SPĚVÁČEK, s. 279.

²⁷⁸ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 149.

Karel se od počátku své vlády snažil o právní zajištění míru, hospodářské reformy, reformu říšského volebního systému, reformy daní a o reformu právního systému českých zemí. Proto intenzivně pracoval se svými rádci a úředníky na jejich přípravě, k vydání zákonů však přistoupil až po císařské korunovaci.²⁷⁹

²⁷⁹ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, s. 26.

8 KAREL IV. CÍSAŘ ŘÍMSKÝ

8.1 Cesta ke korunovaci

Mezi lety 1350–1355 bylo pro Karla velice důležité posílení královské moci v Čechách a ochrana majetku koruny před neustálým přesunem do rukou šlechty.²⁸⁰ Karlova snaha získat zpět královské statky, jichž se česká šlechta zmocnila v posledních letech života krále Jana, se české šlechtě nezamlouvala. Začaly kolovat zvěsti, že snad z tohoto důvodu usilovala šlechta o Karlův život, jelikož ji připravil o mnoho hradů a statků, které měla v legální zástavě.²⁸¹ Karla zastihla na podzim v roce 1350 nemoc, kvůli které byl upoután na lůžko až do ledna 1351. Dodnes není jisté, proč Karel onemocněl, ale je zřejmé, že to nebyla otrava, jak se mnozí domnívali. Dle moderní medicíny šlo o nervovou chorobu.²⁸² Čas strávený na lůžku Karel využil k hlubšímu studiu Písma, je možné že se také věnoval literární tvorbě a psaní vlastního životopisu, dokončeného později, a také sepsání legendy o sv. Václavovi.²⁸³

Ještě před Karlovou nemocí se v přestrojení za poutníka objevil v Praze Cola di Rienzo, aby zde našel útočiště před papežskou inkvizicí. Cola di Rienzo vyzval Karla k tažení proti papeži do Itálie, což Karel razantně odmítl, jelikož měl ještě v paměti osud Ludvíka Bavora.²⁸⁴ Jakmile se papež dozvěděl, že se Cola ukrývá v Praze, zaslal Karlovi 17. srpna roku 1350 a den poté arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic výzvu, aby vydali tohoto vězně do Avignonu. Což Karel neudělal a před koncem roku 1350 vyslal do Avignonu poselstvo v čele s Arnoštem z Pardubic spolu s Mikulášem Opavským s novou žádostí k císařské korunovaci. Papež žádost zamítl a opětovně žádal o vydání Coly di Rienzo.²⁸⁵ Karel vydal Colu do rukou papežových poslů až v srpnu 1352. Téhož roku v prosinci zemřel papež Kliment VI. a na jeho místo byl zvolen Inocenc VI.²⁸⁶

V první polovině roku 1353 zůstával Karel převážně v Praze, jelikož ho k tomu vedly rodinné důvody. Ještě v prosinci roku 1351 mu zemřel jediný syn Václav, který byl pro Karla nadějí dynastické kontinuity. Karel plánoval Václava oženit s dvanáctiletou dědičkou Svidnicka Annou. Po necelých dvou letech zastihla Karla další rána. V Praze 2. února 1353 zemřela Anna Falcká, Karlova druhá manželka. Karel však

²⁸⁰ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 79.

²⁸¹ SPĚVÁČEK, s. 279.

²⁸² SEIBT, s. 200-201.

²⁸³ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 199.

²⁸⁴ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 157.

²⁸⁵ SPĚVÁČEK, s. 226-229.

²⁸⁶ FIALA, s. 126.

dlouho s novým sňatkem neotálel. Jeho volba nové manželky byla opět výborným diplomatickým tahem. Nevěstou se mu měla stát Anna Svidnická. Tu nejdříve zamýšlel provdat za svého syna Václava. Annin otec byl zemřelý svídnický vévoda Jindřich II. a matka Kateřina byla sestrou uherského krále Ludvíka I. Anna byla dědičkou Svidnicka, které dosud nespadlo pod lucemburské panství ve Slezsku a také dědičkou slezských zemí svého strýce vévody Bolka, kdyby zemřel bez dědiců. Sňatek se uskutečnil 27. května 1353 v Budíně a o dva měsíce později byla Anna korunována českou královnou. Karel tímto sňatkem získal nejen nové území, ale došlo také ke sblížení s uherským králem Ludvíkem a polským králem Kazimírem.²⁸⁷

Po smrti Anny Falcké se Karel postaral o zachování Annina slíbeného věna. K vyřešení této otázky došlo v roce 1353. Jelikož v témže roce zemřel Rudolf Falcký, postavil se do čela rodiny jeho bratr Ruprecht starší. Ruprecht se postaral o vyrovnání pohledávek, které měl Rudolf vůči Karlovi a prodal mu, jako českému králi, hrady a města ležící v Horní Falci – Neustadt nad Waldnábou, Störnstein, Hirschau a Lichtenstein. Náhradou za vykoupení Ruprechta mladšího, kterého Karel v roce 1349 vykoupil ze zajetí, když bojoval v Braniborsku, Auerbach, Hartenstein, Neidstein, Plech, Velden, Sulzbach, Rosenberg, Thurndorf, Hiltpoltstein, Hohenstein, Lichteneck, Lauf, Eschenbach, Hersbruck, Pegnitz a všechna práva k nim na umoření Rudolfových dluhů. Inkorporační listiny pro získané české državy v Horní Falci byly vyhotoveny den po Karlově císařské korunovaci.²⁸⁸

8.2 Korunovace císařem římským

Po dlouhém a intenzivním jednání s papežem Inocencem VI. se Karel v říjnu roku 1354 vydal do severní Itálie, aby se zde připravil na římskou jízdu.²⁸⁹ Tato cesta do Říma byla velice důležitá, ale také velice nebezpečná vzhledem k vnitřním rozporům mezi jednotlivými italskými městy, a mimo to i nákladná. Aby se Karel stal plnohodnotným vládcem Svaté říše římské, muselo tomu předcházet pomazání od papeže v Římě, po vzoru Karla Velikého. Situaci komplikovalo, že od počátku 14. století nebyli papežové v Římě, ale v Avignonu. Konečně 6. ledna 1355 dorazil Karel do Milána, kde proběhla korunovace železnou lombardskou korunou. Po této

²⁸⁷ SPĚVÁČEK, s. 233.

²⁸⁸ BOBKOVÁ, *1348 Ustavení koruny království českého – Český stát Karla IV.*, s. 75-76.

²⁸⁹ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 28.

korunovaci se Karel vydal do Pisy, kam dorazila i královna Anna v doprovodu Arnošta z Pardubic. Nyní se Karel mohl vydat do Říma, aby přijal císařskou korunu.²⁹⁰

Korunovace proběhla na Hod boží 5. dubna 1355. Karel přijal z rukou kardinála legáta Pierra de Colombiers císařskou korunu a hold představitelů římské říše. Zároveň byla korunována i Karlova manželka Anna Svídnická.²⁹¹ Tímto okamžikem stanul poprvé a také naposledy potomek přemyslovské dynastie na tak vysokém postu, kterého dosáhl převážně diplomatickou cestou. Od této chvíle se Karel tituloval Karel IV., dále Karel, jako pokračovatel a dědic Karla Velikého.²⁹²

8.3 Maiestas Carolina

Na den svatého Václava 1355 svolal Karel zemský sněm, na němž udělil řadu privilegií určeným především vedlejšími zemím České koruny, Slezsku, Horní Lužici a Horní Falcí. Dne 9. října 1355 opět potvrdil připojení Budyšínska, Zhořelecka a slezských knížectví k České koruně. Den před zemským sněmem udělil opět svému bratrovi Janu Jindřichovi Moravu jako léno a označil ho za svého nástupce, pokud by sám neměl dědice. Nejdůležitějším tématem zemského sněmu měl být zemský zákoník,²⁹³ který byl již delší dobu připravovaný a vznikl pravděpodobně během Karlova delšího pobytu v českých zemích v roce 1350.²⁹⁴

Prosadit zemský zákoník v Českém království se pokusil již král Václav II., avšak neúspěšně.²⁹⁵ Karel se při tvorbě zákoníku patrně inspiroval zákoníkem císaře Fridricha II., vydaného v italském městě Melfi roku 1231.²⁹⁶ Zemský zákoník měl nést na Karlovo přání jméno *Codex Carolinus*. Titul *Maiestas Carolina* dostal až v 16. století. Zákoník obsahoval sto dvacet sedm článků, z nichž prvních pět bylo věnováno katolické víře a stíhání kacířství.²⁹⁷ Poté následovala předmluva, do které Karel zakomponoval stať o úpadku královské moci způsobeným českými pány, zároveň se v této pasáži přihlásil k přemyslovské tradici.²⁹⁸ Karel byl nespokojený s neustálým zcizováním majetku již od dob Václava II. a také z doby vlády jeho otce Jana, proto

²⁹⁰ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 201.

²⁹¹ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 72.

²⁹² SPĚVÁČEK, s. 241.

²⁹³ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 30.

²⁹⁴ FIALA, s. 139.

²⁹⁵ NODL, M., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 243.

²⁹⁶ SEIBT, s. 243.

²⁹⁷ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 30-31.

²⁹⁸ NODL, M., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 244.

byla v zemském zákoníku uvedena královská města, hrady a panství, která nesměla být zcizována, dána do zástavy nebo rozdělována.²⁹⁹ Další články se týkaly státní správy, úředníků a soudnictví. Dále navazovaly články pojednávající o vojenství a obraně království. Poté navazují kapitoly o ochraně královských lesů, královském odúmrtním právu, právech šlechty a jejího vztahu k poddaným, sexuální morálce a rodinném právu a závěrečná ustanovení k trestnímu a odúmrtnímu právu.

Karel se však setkal s odporem šlechty nesouhlasící s přijetím zákoníku. Základním aktem k přijetí zákoníku měla být přísaha, kterou měla složit jak česká šlechta, tak i panovník.³⁰⁰ Česká šlechta byla pobouřena zejména panovníkovým požadavkem, aby všichni poddaní žili dle psaného práva daného králem.³⁰¹ Jakmile Karel viděl, že se šlechta nepodvolí a nepřivěsí své pečeti na připravený zákoník, prohlásil jej za shořelý. I když doopravdy neshořel a byl dále opisován a přeložen do češtiny. Karel tak nechtěl přiznat, že od zákoníku ustoupil na nátlak šlechty, ale tímto krokem vlastně přiznal šlechtě podíl na vládě.³⁰² Karlův ústupek šlechtě je možné také vysvětlit tím, že dosud neměl dědice a jelikož jeho bratr Jan Jindřich měl již od roku 1351 syna, snažil se Karel zajistit dědická práva moravské sekundogenituře. Tento postup nebyl v té době samozřejmý a Karel potřeboval souhlas šlechty, která se tímto vzdávala možnosti zásahu do obsazení trůnu po vymření české lucemburské linie.³⁰³

8.4 Zlatá bula Karla IV.

Dříve než se konal zemský sněm v Praze, odeslal Karel říšským městům pozvánky na sněmovní jednání do Norimberku. Karel přijel do Norimberku v doprovodu chebské jízdy 25. listopadu 1355. Cílem jednání bylo projednání a schválení říšského zákoníku nazývaného Zlatou bulou Karla, jelikož byl zpečetěn zlatou císařskou pečeti. Nedlouho po svém příjezdu zahájil císař jednání a sdělil, že se říšský sněm bude zabývat ustanovením světských kurfiřtů, říšskou mincovní reformou, snížením cel na Rýnu a poplatku za ozbrojený povinný doprovod na cestách, opatřeními o zemském míru a v neposlední řadě úpravou královské volby podle většinového

²⁹⁹ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 31.

³⁰⁰ NODL, M., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 244.

³⁰¹ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 34.

³⁰² NODL, M., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 244.

³⁰³ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 202-203.

principu.³⁰⁴ Na norimberském sněmu byly také Karlovi potvrzeny všechny dosavadní územní zisky a inkorporovaná území českého státu. Jednalo se o inkorporaci měst a pevností v Horní Falci a některých dalších menších území a dále připojení Slezska a Horní Lužice.³⁰⁵

Jedním z hlavních důvodů vydání zákoníku byla rozvrácenost Říše, jak bylo uvedeno v úvodu Zlaté buly. Dále byla v úvodu zmíněna nutnost souladu mezi císařem a kurfiřty.³⁰⁶ První kapitoly zákoníku se týkaly volby římského krále. Volebním místem byl v souladu s tradicí určen Frankfurt nad Mohanem. Nyní nově nemuseli již kurfiřti dosáhnout jednomyslnosti při volbě nového císaře, ale k úspěšné proklamaci stačil souhlas většiny kurfiřtů. Kdyby císař zemřel, měli kurfiřti povinnost se do tří měsíců sejít ve Frankfurtu nad Mohanem a poté do třiceti dnů zvolit nového císaře.³⁰⁷ Na Hod boží vánoční 1355 byl vyhlášen zákon o následnictví v světském kurfiřtství, poručnictví. Bylo zde formulováno i výjimečné postavení českého království. Zatímco s uprázdněnými kurfiřtstvími mohl římský panovník disponovat jako s odumřelými lény, na český stát se to nevztahovalo. Kdyby taková situace nastala, mohli si obyvatelé sami zvolit nového krále.³⁰⁸ Dále byla v zákoně ustanovena výsada nejvyšší soudní svrchovanosti. To znamenalo, že nikdo z obyvatel Českého království a jeho koruny se nesmí odvolávat k soudu jiné země nebo být povolán k soudu mimo České království. Císař neuspěl ani při prosazení úpravy mincovních poměrů, ani při změně vybírání cel. V Norimberku došlo ke schválení 23 článků, dalších osm článků bylo přijato na následujícím říšském sněmu v Metách. Norimberská Zlatá bula byla slavnostně vyhlášena 10. ledna roku 1356 a celý zákoník byl proklamován 25. prosince 1356. Zlatá bula Karla IV. ztratila svou právní platnost až zánikem Římské říše v roce 1806.³⁰⁹

³⁰⁴ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 35.

³⁰⁵ MAŠEK, R., BLÁHOVÁ, M., *Karel IV., státnické dílo*, s. 48.

³⁰⁶ BOBKOVÁ, L., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 245.

³⁰⁷ BOBKOVÁ, L., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 245-246

³⁰⁸ KAVKA, F. *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha, 1979, s. 203.

³⁰⁹ BOBKOVÁ, L., *Maiestas Carolina*. In: ANTONÍN, R., ŠMAHEL, F., a BOBKOVÁ, L., *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 245-246.

8.5 Další upevňování České koruny

V letech 1357 až 1360 se Karel zdržoval zejména na území Čech a České koruny a věnoval se především záležitostem království a rozšíření lucemburských držav na území Říše.³¹⁰

Karel se vypravil v doprovodu pražského arcibiskupa Arnošta, olomouckého biskupa Jana Očka, kancléře Jana ze Středy a dalších nezbytných dvorských úředníků na hrad Karlštejn, kde proběhlo 27. března 1357 vysvěcení dvou kaplí v malé věži. Ještě též den založil na hradě kapitulou v čele s děkanem o pěti kanovnících, jejichž počet byl později rozšířen na deset.³¹¹ Z Karlštejna se vrátil do Prahy, aby se připravil na válečné střetnutí s Wittelsbachy. Ti usilovali o hrad Donaustauf koupeným Karlem IV. od řezenského biskupa Fridricha Hohenzollerna. Hrad byl velice důležitý díky své poloze na dunajské obchodní cestě poblíž Řezna. Bitva se však neuskutečnila a obě strany uzavřely příměří zprostředkované rakouským vévodou Albrechtem. Císař poté Donaustauf opustil. Albrecht I. Dolnobavorský přijel o Vánocích 1357 do Prahy, aby s císařem zpečetil smlouvu a vydal souhlasná prohlášení k lucemburským držávám v Horní Falci a k Donaustaufu. Papež však nevydal Karlovi IV. souhlas k držení hradu a nakázal řezenskému biskupovi vykoupit Donaustauf zpět.³¹²

Především zkušenost s Donaustaufem a nejistý postoj Řezna snad Karla IV. přimělo k myšlence zvýhodnit trasu mezinárodního obchodu z Norimberka do Prahy a z Prahy do Brna a Budína. Zřejmě díky této události potvrdil uherský král 29. července 1357 stejné výsady jako využívali čeští kupci od roku 1336 i kupcům norimberským a pražským. Významným potvrzením této obchodní politiky byla skutečnost, že byl 7. července 1357 položen základní kámen Karlova mostu vedoucího přes Vltavu. Výstavba mostu byla svěřena do rukou dvorního stavitele Petra Parlěře. Tento nový most měl přispět k tomu, aby se z Prahy stalo středisko obchodu vedoucího ze západu na východ.³¹³

Ještě za Karlova pobytu v Praze došlo k dalšímu důležitému rozšíření českých držav v Horní Lužici. Karlu IV. se naskytl nabídkou koupě hradu Hoyerswerdu. Ten mu

³¹⁰ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 340.

³¹¹ KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I. díl (1355-1364)*, Praha 1993, s. 108.

³¹² BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 340.

³¹³ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I. díl (1355-1364)*, s. 110-111.

nabídla ke koupi hrabata ze Schwarzburgu. Jelikož šlo o významnou pevnost na křižovatce obchodních cest, Karel hrad s panstvím koupil.³¹⁴

Dne 19. března 1358 přivedla Anna Svídnická na svět svého prvního potomka. Bohužel to opět nebyl následník trůnu, ale dcera, pokřtěná po přemyslovské babičce Eliška. Karel stále neměl dědice, a proto byl nadále dědicem českého trůnu markrabě Jan Jindřich a jeho synové. Malá Eliška byla případnou dědičkou Svídnicka-Javorska. Byl tu však háček. Podle svatebních smluv, uzavřených mezi Annou Svídnickou a Karlem IV., mělo dědictví Bolka II. Svídnického připadnout pouze dětem narozeným z jejich manželství. Právě tento bod smlouvy oslaboval nárok českého krále na Svídnicko-Javorsko. Poněvadž Karel nechtěl o toto dědictví přijít, posunul ustanovení o posloupnosti pro případ vymření vládnoucí větve rodu po meči, kdy měl trůn připadnout nejstaršímu synovi hlavy sekundogenitury. Nyní následnictví upravil vsunutým dovětkem, kdy by korunu získal ten z markraběcích synů, který by se stal manželem jeho dcery Elišky. V roce 1359 uzavřel Karel dohodu s Janem Jindřichem a Bolkem II. Svídnickým, která potvrzovala nárok na Svídnicko budoucímu manželovi Elišky.³¹⁵

Dne 26. února 1361 přišel na svět Karlův dlouho očekávaný syn, pokřtěný dle českého svatého patrona Václav. Narození následníka trůnu bylo radostnou událostí. Proto byl křest odložen na 11. dubna, aby mohly být zároveň uskutečněny velkolepé slavnosti. Malého Václava pokřtil v kostele sv. Sebalda pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic. Na tuto událost se sjeli všichni světští kurfiřti, biskupové z patnácti říšských měst a mnoho knížat.³¹⁶ K počtě narození Václava nechal Karel přivést do Norimberka z Čech říšské klenoty a relikvie. Poté nechal syna vyvážit zlatem, které věnoval cášskému chrámovému pokladu.³¹⁷

Velkou radost z narození syna vystřídal smutek, jenž byl způsoben velkou neúrodou v Čechách. Karel spolu s arcibiskupem rozdali sedm tisíc korců obilí pražským městům. Dále nechal vystavit novou městskou hradbu, která vedla od Jeleního příkopu přes Petřín k Újezdu, aby i chudší vrstva obyvatel měla možnost výdělků. Tyto hradby se proto nazývaly *hladová zeď*. Po těchto událostech Karel po třetí ovdověl. Anna Svídnická zemřela 11. července 1362 při porodu. Karel byl opět nucen hledat novou manželku.³¹⁸

³¹⁴ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I. díl (1355-1364)*, s. 111.

³¹⁵ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 345.

³¹⁶ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 229.

³¹⁷ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I. díl (1355-1364)*, s. 181.

³¹⁸ SPĚVÁČEK, *Karel IV. život a dílo (1316-1378)*, s. 287.

Před Václavovým narozením se stala smutná událost. Zemřel rakouský vévoda Albrecht II. a na jeho místo nastoupil ctižádostivý syn Rudolf IV. Habsburský, jenž měl za manželku Karlovu dceru Kateřinu. Mezi Karlem IV. a jeho zetěm došlo na počátku roku 1358 k rozepřím, které patrně vznikly, když byl naznačen sňatkový plán narozené Elišky s nejmenovaným moravským markrabětem. Do této chvíle Rudolf IV. doufal, že by se mohl stát díky manželství s Kateřinou českým králem. Rudolf získal manželstvím s Kateřinou říšské fojtství v Alsasku a také Švábsku, ale s tím se však Rudolf nespokojil.³¹⁹ Nedlouho po svém nastoupení vlády nechal vyhotovit falešné listiny, kterými mělo být prokázáno, že rakouským vévodům patří v říši vyšší postavení, než které bylo nedávno přiznáno kurfiřtům. Ve svých fálzech se odvolával na výsady, jež měly být poskytnuty Rakousku Juliem Caesarem a Neronem. Vedle těchto zfalšovaných listin bylo ještě mnoho dalších ustanovení, která měla zajistit rakouským vévodům plnou nezávislost na říši a císaři.³²⁰ Rudolf si na základě těchto listin nárokoval právo na užívání titulu lombardského krále, arcivévody císařského paláce a říšského arcilovčího.³²¹ Karel v roce 1360 Rudolfovy listiny neuznal a odmítl je potvrdit.

To však nebyly Rudolfovy jediné intriky, kterými se snažil oslabit Karlovy pozice v říši. Pokusil se poštvat proti Karlovi kolínského a mohučského papeže s tvrzením, že usilují o Karlovo sesazení z trůnu a snaží se o dosazení Ludvíka Uherského. S čímž oba kurfiřti nesouhlasili a byli ochotní se zpovídat i před dvorským soudem, na který byli vyzváni i Ludvík s Rudolfem, aby pro svá tvrzení přinesli důkazy.³²² Karel postupoval proti svému zeti svou prozíravou diplomacií. Svolal v březnu 1362 do Norimberka sněm, na kterém dosáhl přísežného prohlášení kurfiřtů, že v případě Karlovy smrti nebude Rudolf a ani žádný z jeho bratrů zvolen římským králem.³²³

Jakmile ctižádostivý Habsburk viděl, že sám proti Karlovi nic nezmůže, pokusil se získat na svou stranu uherského krále Ludvíka a bavorského vévodu Ludvíka Římana.³²⁴ K této protilucemburské koalici se připojil i dánský král Waldemar a pomořanský a štětínský kníže Bogislav. K útoku však nedošlo, jelikož Karel svou obratnou dynastickou politikou požádal Bogislava o ruku jeho dcery Alžběty Pomořanské, která byla vnučkou polského krále Kazimíra. Bogislav samozřejmě

³¹⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 350.

³²⁰ FIALA, s. 158-159.

³²¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 352.

³²² KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 225.

³²³ FIALA, s. 163.

³²⁴ SPĚVÁČEK, s. 286.

souhlasil a tímto aktem se rozpadlo nejnebezpečnější válečné spojenectví polsko-uherské.³²⁵ Svatba se konala 21. května 1363 v Krakově. Do Prahy se Karel s novou manželkou vrátil 10. června a hned 15. června byli pražští občané svědky dvou korunovací. První korunovace se týkala ani ne tříletého Václava, jenž byl korunován pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. O tři dny později byla českou královnou korunována Alžběta Pomořanská. To, že byl malý Václav korunován dříve, naznačuje Karlův záměr zabezpečit Václavovo následnictví před nároky případných Alžbětíných synů.³²⁶ Díky korunovaci malého Václava již nemusel Karel adresovat císařské listy sám sobě jako českému králi, ale novému panovníkovi.³²⁷

Urovnat spory mezi Karlem IV. a protilucemburskou koalicí se pokusil také nový papež Urban V., jenž byl zvolen po smrti Inocence VI., který skonal v září 1362.³²⁸ K rozpadu protilucemburské koalice přispělo také náhlé úmrtí Menharta, vévody hornobavorského a hraběte tyrolského, jenž zemřel náhle ve věku dvaceti let bez potomků. Menhartova matka, Markéta Maultasch, se zřekla Tyrol ve prospěch Habsburků. Mezitím vznikl spor mezi Wittelsbachi a Štěpánem II., vládcem Landshutu o Horní Bavorsy a spor mezi Wittelsbachi a Habsburky o Tyroly. Karel opět projevil svůj diplomatický talent a rozporu mezi nimi využil k posunu ve své dynastické politice a k úplné Rudolfově izolaci. Na norimberském sněmu v roce 1363 Karel úspěšně přesvědčil Ludvíka Římana a jeho bratra Otou, aby se Dolnobavorským odvděčili stejnou měrou a vyloučili je z nároků na braniborské dědictví. Ludvík Říman s Otou přijali za dědice Karlova syna Václava a v případě jeho smrti Jana Jindřicha a jeho děti. Tím by, v případě smrti Ludvíka Římana nebo Oty, Lucemburkové získali markrabství braniborské s kurfiřtským hlasem a Dolní Lužici.³²⁹ Od této chvíle užíval malý Václav titul markraběte braniborského.³³⁰ Předčasná smrt Ludvíka Římana v květnu 1364 posunula Karla blíže k braniborskému dědictví.³³¹ Zároveň byla uzavřena i svatební smlouva a Karel zasnoubil svou dceru Elišku s Otou Braniborským. Proběhla také změna v nárocích na dědictví svídnicko-javorské, které mělo nyní připadnout Václavovi. Pokud by zemřel bez mužských potomků, připadlo by dědictví Elišce.³³²

³²⁵ FIALA, s. 164.

³²⁶ KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, s. 123-124.

³²⁷ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 377.

³²⁸ FIALA, s. 166.

³²⁹ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 233-234.

³³⁰ SPĚVÁČEK, s. 288.

³³¹ HOENSCH, s. 130.

³³² KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 233-234.

Těmito událostmi se výrazně zlepšily podmínky pro rozvoj instituce zemí České koruny. K českému království a Moravě byla po smrti knížete Bolka Svidnického v roce 1368 připojena poslední část Slezska. Poslední části Horní Lužice získal Karel v letech 1357 a 1363. Dolní Lužici inkorporoval v roce 1368. V roce 1370 bylo připojeno panství Fürstenberg na Odře a po roce byly odstraněny nároky magdeburského arcibiskupa na Dolní Lužici. Karlův mocenský vzestup a připojení braniborského markrabství k České koruně se pokusili překazit uherský král Ludvík a polský král Kazimír. Ota Braniborský se pokusil v roce 1371 porušit smlouvu o Braniborsku, načež Karel odpověděl vojenským útokem, který skončil příměřím 16. října 1371 v Pirně. Otázka Braniborska byla zcela vyřešena až 15. srpna 1373, kdy se Wittelsbachové zcela vzdali nároků na Braniborsko, za něž si nechali vyplatit nemalé odstupné.³³³

8.6 Vzestup dynastie

K lepšímu upevnění vztahů mezi Lucemburky a Habsburky posloužil sňatek markraběte Jana Jindřicha s vdovou po Menhartovi, Markétou Habsburskou, sestrou Rudolfa IV. Habsburského.³³⁴

Na podnět papeže Urbana V. se na jaře 1365 Karel vydal do Avignonu. Mimo návštěvy papeže v Avignonu měl Karel ještě v plánu upevnit své postavení v království Arelatském, jelikož tam v roce 1361 zemřel dosud svobodný vévoda a hrabě burgundský Filip de Rouvre, kterým v této zemi vymřela vládnoucí pobočná větev Kapetovců.³³⁵

Na schůzce s papežem Karel, mimo jiné, projednával přemístění kurie do Říma. Což bylo prozatím z pohledu papeže nereálné, jelikož v této chvíli nebyly pro přesun kurie bezpečné podmínky. V Itálii a na jihu Francie neustále ohrožovaly bezpečnost loupeživé bandy, které bylo nejdříve zapotřebí zpacifikovat.³³⁶ Dále byly projednávány otázky spojené s Karlovou dynastickou a státní politikou. V zájmu dynastické politiky bylo důležité, aby papež neudělil dispenz pro uzavření manželství rakouskému vévodovi Albrechtovi III. a neteři uherského krále Ludvíka Alžbětě. Papež Urban V. císaři vyhověl a ještě v den Karlova příjezdu do Avignonu odeslal uherskému králi listy, ve kterých mu zakazoval, aby dal svolení k sňatku, jinak bude exkomunikován. Tímto sňatkem by byly překaženy nejen císařovy plány na získání celých Uher pro

³³³ SPĚVÁČEK, s. 288-289.

³³⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 379-380.

³³⁵ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl (1364-1378)*, s. 17.

³³⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 388.

Lucemburský rod,³³⁷ ale také by byly zmařeny plány francouzského dvora, který zvažoval navázání příbuzenských svazků s uherskými Anjouovci.³³⁸

Dalším důležitým bodem bylo projednání požadavku, aby byl pražský arcibiskup jmenován legátem nejen ve své církevní provincii, ale také v diecézích řezenské, bamberské a míšeňské, jelikož i v těchto oblastech náleželo České koruně mnoho statků a hradů. V této žádosti papež Karlovi také vyhověl. Pražským arcibiskupem se po smrti Arnošta z Pardubic, který zemřel v roce 1364, stal Jan Očko z Vlašimi, jenž byl dlouholetý Karlův důvěrník stejně tak, jako Arnošt z Pardubic.³³⁹

Dne 4. července 1365 se Karel vydal do Arles, kde jej v katedrále sv. Trofima korunoval tamní biskup králem Arelatska. Naposledy zde byl v roce 1178 korunován císař Fridrich I. Barbarossa.

Při zpáteční cestě z Avignonu zastihla Karla zpráva o smrti jeho zetě Rudolfa IV.³⁴⁰ Karel ihned začal uvažovat o tom, jak tuto událost využije ve prospěch lucemburské dynastie. Nejprve sjednal sňatek neteře Ludvíka Uherského Alžběty, která byla prozatím jedinou dědičkou uherské koruny, se svým synem Václavem IV. Avšak nejprve musel zrušit Václavovo zasnoubení s Alžbětou Hohenzollernskou. Svou dceru Elišku, již předtím zasnoubil s Otou Braniborským, zasnoubil s vévodou Albrechtem III. Habsburským. Otovi Braniborskému nabídl místo své dcery Elišky svou dceru Kateřinu, která právě ovdověla. Svatba Elišky i Kateřiny se konala 19. března v Praze v katedrále sv. Víta.³⁴¹ Nyní musely být uzavřeny nové smlouvy, jimž předcházely již uzavřené brněnské smlouvy z roku 1364. Ve smlouvách z 26. března 1366, které byly uzavřeny na jedné straně mezi Karlem IV., Václavem a Janem Jindřichem a na straně druhé mezi vévodou Albrechtem a Leopoldem byl obnovený slib vzájemné pomoci. Od brněnských smluv se pražská smlouva lišila tím, že po vymření Habsburků by rakouské země připadly Lucemburkům, bez nároků Ludvíka Uherského a uherské země byly z nároků vyjmuty s tím, že o těchto zemích si může svobodně rozhodovat sám uherský král.³⁴² Ještě téhož roku v létě potkala Karla IV. další událost, a to narození dcery Anny. Dva roky poté se Alžbětě narodil syn Zikmund. Aby si Karel upevnil vztahy s Hohenzollerny, domluvil v Norimberku sňatek Zikmunda s Kateřinou Hohenzollernskou, třiletou dcerou purkrabího Fridricha. Karel spolu s Fridrichem

³³⁷ FIALA, s. 168.

³³⁸ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 388.

³³⁹ FIALA, s. 166-169.

³⁴⁰ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl (1364-1378)*, s. 23.

³⁴¹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 390-391.

³⁴² KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl (1364-1378)*, s. 40.

uzavřeli ještě jednu neobvyklou smlouvu a to sňatek svých dosud nenarozených dětí. Sňatek se měl uskutečnit mezi dcerou, která by se do pěti let Karlovi narodila a synem Fridricha, jenž by se narodil v témže čase. Což se opravdu uskutečnilo v roce 1378 mezi Markétou a Janem III.³⁴³

8.7 Šlechtická reprezentace Karla IV.

Výrazem šlechtická reprezentace českého krále a římského císaře Karla IV. je myšlena široká oblast výrazových osobních a rodových prostředků, které měly za úkol názorně vyjadřovat důležitost jeho rodu pro současné i budoucí generace. Každý šlechtický rod se tímto způsobem snažil prezentovat vůči okolí, ale ne vždy se jednalo pouze o celou rodovou linii, ale mnohdy i o samotné významné jednotlivce. Karel byl velmi dobře znám svojí velikou zálibou k umění, avšak různá umělecká díla a stavby, které vznikaly jeho přičiněním, měly spíše promyšlený reprezentativní charakter. Karel si byl totiž vědom toho, že čím více bude reprezentovat zemi, které vládne, tím více se rozvine jeho moc.

Karel po sobě zanechal četné reprezentativní stavební stopy zejména v Praze, v Laufu, ve Vratislavi, v Tangermünde a v říšských městech, mezi nimiž patřil k nejdůležitějším Norimberk, Rothenburg, Windsheim a Weißenburg.³⁴⁴ Mezi pravděpodobně nejznámější české stavební prvky Karla se řadí chrám svatého Víta v Praze nebo Kamenný most v Praze, který nahradil původní, vodou poničený a stržený Juditin most. Karel také vynakládal nemalé úsilí na spojení svého jména se stavebními prvky, přičemž nezastupitelnou roli hrály české hrady a zámky, tedy Karlštejn, Radyně (z původního Karlskrone), Kašperk (Karlsberg) a Hrádek u Purkarce (Karlshaus) nebo také město Karlovy Vary.³⁴⁵

Jedním z mnoha významných reprezentativních znaků mocenského postavení vládařů byly galerie. Obrazové galerie sestávaly z obrazů a portrétů žijících osob i zesnulých předků. Karel nechal vymalovat v bývalém císařském paláci na Karlštejně genealogický figurální rodokmen, který zpodobňuje jednak dynastii Karlovců, ale také dynastii Lucemburků, u níž předně poukazoval na příbuzenství.³⁴⁶ Jiným příkladem je obraz samotného panovníka, který se nachází na vnější mozaice pražské katedrály

³⁴³ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 391-395.

³⁴⁴ SEIBT, s. 295.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 296.

³⁴⁶ ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 206.

anebo obraz znázorňující Karla IV. spolu s mladým Václavem, jež jsou vyobrazeni na mostecké věži.³⁴⁷

Jelikož za období Karla IV. vzrostla obliba augustiniánského řádu a stavba řádového domu znamenala věhlasnou společenskou prestiž, zareagoval na tuto situaci i Karel, když se zasadil o založení augustiniánského kláštera ve Vratislavi, kláštera augustiniánek při kostele svaté Kateřiny na Novém Městě pražském a rovněž kláštera augustiniánů při kostele Panny Marie a svatého Karla Velikého. Oba augustiniánské kláštery byly součástí ideového programu Nového Města pražského, tudíž je nasnadě, že měly vlastní značnou důležitost.³⁴⁸

Co se týká reprezentace panovníků za pomoci erbů, Karel svoji moc zdůraznil především prostřednictvím erbovní galerie na hradě Laufu ve Frankách, která platila za největší galerii české středověké šlechty, dále v pražském Králově dvoře a dalších místech. Erby však měly také legitimní znak, což je zřejmé z jejich vyobrazení. Erby totiž současně obsahovaly rozličné znaky zemí, nad nimiž měl panovník vladařskou moc.³⁴⁹ Byly pro svoji určitou jednoduchost přítomny takřka na všech místech a věcech, od šperků či výzdob interiéřů, přes zbrojní vybavení, až po nábytek nebo nádobí.

Významnou měrou se Karel také zasadil o rodové nekropole, což jsou vyhrazené prostory, v nichž jsou společně pohřbeni členové jednoho rodu. V té době zcela unikátní koncepce Karla IV. navrhovala katedrální metropolitní chrám jako dvojí paralelní pohřebiště, panovnické a biskupské či arcibiskupské, v podobě cisterciáckého kláštera ve Zbraslavi.³⁵⁰

Neméně důležitým reprezentativním aspektem byly v období Karla IV. takzvané nobilitační listiny, kterými byly udělovány na základě královského privilegia šlechtické stavy osobám, jež se o předmětné privilegium jakýmkoli způsobem zapříčinily. Lidé, jimž byly tyto erbovní listiny uděleny, obvykle snadno a rychle získali sociální i společenský vzestup. Karel takto vydal šest erbovních listin, a to za politické aktivity, vojenské činy nebo za šíření vzdělanosti a učenosti. Z dochovaných záznamů bylo zjištěno, že z rukou Karla IV. byl nejčastěji udělován erb lva, jakožto přímý odkaz na znak českého krále.³⁵¹

³⁴⁷ SEIBT, s. 296.

³⁴⁸ ŠIMŮNEK, s. 91.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 144.

³⁵⁰ ŠIMŮNEK, s. 78.

³⁵¹ Tamtéž, s. 220.

Jiným reprezentativním znakem šlechtického rodu jsou zcela jistě české korunovační klenoty, mezi nimiž je velmi známým klenotem svatováclavská koruna, zhotovená právě na popud Karla IV.³⁵² Vysoká vážnost panovníka se také odvíjela od vlastnictví křesťanských relikvií, kterým Karel zasvětil dokonce i kapli svatého Kříže na Karlštejně, kde byly ukládány spolu s korunovačními klenoty. Karel kupoval relikvie z celé Evropy nebo je dostával darem od jiných panovníků. Veřejně známá je kupříkladu takzvaná ostatková scéna, která je vyobrazena na stěně kostela Nanebevzetí Panny Marie na Karlštejně.³⁵³

³⁵² PEREMSKÁ, Lenka, *Tři tváře otce vlasti*. In: *Tajemství české minulosti*, Brno 2010, s. 12.

³⁵³ Tamtéž.

9 POSLEDNÍ DESETILETÍ KARLOVY VLÁDY

9.1 Druhá římská jízda

„Císařova druhá římská jízda zůstala uzavřenou epizodou. Ve svém jádru nese všechny znaky Karlovy politiky, jeho myšlenkového světa, jeho religiozity, znaky procházející celým jeho dlouhým životem, což někdy vede k pokušení odvozovat jedno od druhého.“³⁵⁴

Po dlouhých odkladech římské jízdy se Karel vypravil spolu se svou manželkou Alžbětou 2. dubna 1368 do Říma, kde na něj již čekal papež Urban V., který sídlil ve Viterbu. Stejně jako před lety, musel se Karel i nyní utkat s milánskými Viscontii. Boje probíhaly nejvíce v okolí Mantovy a Verony. Koncem léta byl uzavřen mír a tím byla odstraněna největší překážka římské jízdy.³⁵⁵

Císař s Alžbětou dorazili do Říma 19. října 1368. Dva dny poté přijel také papež Urban V. Karel vyrazil papeži vstříc, dle rituálu jej přijal bez pokrývky hlavy, sestoupil z koně a vedl za uzdu papežova koně až ke kostelu sv. Petra, čímž vzdával úctu nejvyšší hlavě křesťanstva.³⁵⁶ Papež odsloužil 1. listopadu 1368 v kostele sv. Petra mši a korunoval Alžbětu císařovnou. Karel tak podruhé dosáhl Říma, před ním se to podařilo jen saským Otům v 10. století, Jindřichovi V. a Fridrichu Barbarossovi.³⁵⁷ Jelikož byla Karlova druhá římská jízda velice nákladná, musel dokonce zastavit královskou korunu.³⁵⁸ V polovině prosince opustil Řím a vydal se do Sieny a dále do Luccy, ve které strávil téměř půl roku. Lucca se mu podařilo osvobodit ze závislosti na Pise a určil její bezprostřední příslušnost k Říši. Kvůli vyhroceným politickým situacím v Německu, musel Karel Itálii opustit. Což značně rozzlobilo papeže, který se obrátil na Ludvíka Uherského, který přislíbil papeži osobní pomoc k prosazení papežova postavení v Itálii. Papež Urban V. se však musel vrátit kvůli rozpoutané válce mezi Anglií a Francií zpět do Avignonu a krátce poté 19. prosince 1370 zemřel.³⁵⁹ Nástupcem se stal synovec Klimenta VI. Řehoř XI., který shodně s Karlem usiloval o přenesení kurie zpět do Říma, což bylo pro Karla velice příznivé, jelikož papež musel

³⁵⁴ SEIBT, s. 336.

³⁵⁵ FIALA, s. 175.

³⁵⁶ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 391-395.

³⁵⁷ FIALA, s. 175-176.

³⁵⁸ SEIBT, s. 336.

³⁵⁹ HOENSCH, s. 133-134.

být v tomto ohledu závislý na Karlově císařské politice a Karel jej potřeboval pro naplnění svých plánů korunovat svého syna Václava IV. římským císařem.³⁶⁰

9.2 Korunovace Václava IV. římským králem

Po úspěšném ovládnutí Braniborska věnoval Karel tomuto území nemalou pozornost. V červenci 1374 prohlásil markrabství braniborské za trvale příslušející k českému království a České koruně.³⁶¹ Ovládnutí tohoto markrabství znamenalo další rozšíření lucemburského území a mimoto přibyla další země s kurfiřtským hlasem, se kterým Karel IV. počítal, neboť plánoval korunovat svého nejstaršího syna Václava IV. římským králem. Pro tento akt byla zapotřebí podpora významných osobností v Říši, zejména kurfiřtů. Karel IV. mohl v této chvíli počítat se třemi ze sedmi kurfiřtských hlasů - hlasem českým, saským a braniborským. Hlas falckraběte rýnského byl nejistý.³⁶² Poněvadž korunovace Václava IV. byla v rozporu se Zlatou bulou, která umožňovala královskou volbu jen v případě smrti panovníka, byla nutná všeobecná shoda všech kurfiřtů. Po důkladném rozhovoru svolil s podporou korunovace Ruprecht I. Falcký, k němuž se v roce 1375 připojil arcibiskup trevírský, dále Fridrich ze Saarwerdenu zastupující Kolín, míšeňský markrabě Ludvík za Mohuč a také sasko-lüneburský kurfiřt Václav.³⁶³ Wittelsbachové se vzdali všech nároků na državy České koruny, načež Karel udělil lenní fojstství v horním Švábsku bavorským vévodům Fridrichovi a Štěpánovi III. Všechny tyto získané hlasy stály Karla IV. nemalý finanční obnos. Již se mohlo zdát, že by se mohla korunovace uskutečnit, avšak papež Řehoř XI. se snažil korunovaci oddálit.³⁶⁴ Vyžadoval, aby si Karel IV. spolu se synem Václavem IV. nejprve vyžádali osobně v Avignonu aprobaci a počkali, až papež pozve kurfiřty k volbě.³⁶⁵

Karel již nechtěl s volbou svého syna déle otálet a tak sezval koncem března 1376 do Norimberku kurfiřty. Dostavili se dva duchovní, mohučský a trevírský a tři světští. Volitelé se shodli na datu a místě volby. Korunovace se měla uskutečnit 1. června v Cáchách. Karel o tomto informoval papeže, načež papež svolil k volbě *vivente*

³⁶⁰ SEIBT, s. 340.

³⁶¹ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 206.

³⁶² BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 426.

³⁶³ HOENSCH, s. 137.

³⁶⁴ BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 428-429.

³⁶⁵ HOENSCH, s. 139.

imperatore (za života císaře).³⁶⁶ Dne 26. července 1376 byl Václav IV. korunován římským králem. Korunovace se v Cáchách ujal Fridrich Kolínský.³⁶⁷

9.3 Nástupnický řád

Poněvadž Karla IV. neustále trápily bolesti způsobené dnou a síly mu již také ubývaly, byl nucen řešit otázku nástupnictví v lucemburské české větvi. Nečekaná smrt bratra Jana Jindřicha, markraběte moravského posunula otázku nástupnictví do popředí. Jan Jindřich zemřel 12. listopadu 1375. S jeho smrtí se změnila situace v dědických právech, poněvadž Karel udělil Zlatou bulou 27. září 1355 svému bratrovi markrabství moravské. V té době Karel dědice stále neměl a Jan Jindřich měl již syna Jošta, tak současně upravil nástupnické právo v Čechách a v zemích České koruny. Z obav, aby nenastaly komplikace, musel nyní Karel upravit nástupnický řád.³⁶⁸

Jan Jindřich před svou smrtí sepsal testament, na jehož základě se měl stát panovníkem na Moravě jeho nejstarší syn Jošt, kterému měli jeho mladší bratři Soběslav a Prokop skládat lenní slib. Jošt tedy získal největší podíl z markrabství moravského, jeho bratr Soběslav obdržel statky na jižní Moravě a Prokop statky na severní a střední Moravě. Další nástupnictví vycházelo z primogenitury a v případě, že by moravská větev vymřela po meči, spadlo by markrabství moravské na českého krále jako odumřelé léno, což se opravdu v roce 1411 stalo.³⁶⁹

Karel také upravil nástupnictví v české větvi. Podle tohoto ustanovení rozdělil dědičná území mezi své syny. Václav měl jako český král panovat v Čechách, v knížectví vratislavském, hlohovském, frankenštejnském a štěnavském, dále v Dolní Lužici a Budyšínsku. Jako lenní pán měl panovat ve všech slezských vévodstvích, která získal Jan Lucemburský spolu s Karlem IV.³⁷⁰ a z titulu dědictví po matce ve vévodství svídnicko-javorském. Dále byl lenním pánem nad markrabstvím moravským, biskupství olomouckém, vévodství opavským a nad vévodstvím zhořeleckým, ve kterém připadla vláda nejmladšímu Janovi, mimo města Lubaně, které spadalo pod Václava. Za což měl Jan dostat část Dolní Lužice, část Braniborska za Odrou, mimo cla na Odře, které mělo patřit Zikmundovi. Zikmund měl vládnout jako markrabě v Braniborsku. Tímto se v královské české linii od sebe oddělila markraběcí linie braniborská a vévodská linie

³⁶⁶ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl (1364-1378)*, s. 184.

³⁶⁷ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 430.

³⁶⁸ SPĚVÁČEK, s. 451.

³⁶⁹ BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 430-431.

³⁷⁰ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 312.

zhořelecká. Avšak zhořelecká linie byla stejně jako moravská sekundogenitura vázána k českému králi lenním poutem, zatímco markraběcí linie braniborská byla spojená se zeměmi České koruny poutem dynastickým. Nyní bylo nutné vytvořit mezi těmito liniemi nástupnický řád.³⁷¹

V královské linii měli po Václavově smrti nastoupit jeho potomci v principu primogenitury, jestliže by Václav žádné potomky neměl, tak by v českém království nastoupil Zikmund nebo jeho nejstarší syn. Další v pořadí by byl Jan Zhořelecký. Pokud by vymřeli všichni potomci z české linie Lucemburků, nastupovali podle stejného principu moravští Lucemburkové. Pokud by vymřeli všichni mužští dědici, přišly by na řadu dcery a dědictví bylo založeno na stejném principu jako u synů.³⁷² Dále upravoval nástupnický řád a volbu budoucích císařů, kdy měli povinnost lucemburští držitelé kurfiřtských hlasů postupovat vždy ve vzájemné shodě. Karel v nástupnickém řádu také upravil otázky věna, poručnictví a zásad rodové politiky.³⁷³

9.4 Cesta do Francie

Se stejným zájmem, s jakým usiloval Karel o získání koruny pro svého syna Václava, snažil také získat jednu z korun anjouvsko-piastovského dědictví pro svého druhorozeného syna Zikmunda. Poněvadž nebyl na krakovském, ani budínském dvoře žádný legitimní dědic, získal po smrti polského krále Kazimíra polské království uherský král Ludvík z Anjou. Ludvík měl pouze tři dcery a Karel plánoval sňatek svého syna Zikmunda s prostřední Ludvíkovou dcerou Marií, doufal, že právě ona zdědí polské království. O nejstarší Ludvíkovu dceru Kateřinu projevil zájem druhorozený syn francouzského krále Karla V. Ludvík Orleánský. Nejen kvůli vyjasnění zájmových sfér se vydal Karel na svou poslední cestu do Francie. Při této příležitosti chtěl Karel obnovit dobré vztahy s francouzským dvorem a uvést svého syna Václava IV. do francouzské společnosti.³⁷⁴

Karel spolu se svým synem a nemalou družinou dorazili do francouzského království 26. prosince 1377. Poněvadž byl z cesty značně zesláblý a trápily ho bolesti způsobené dnou, musel Karel V. poslat císaři speciální nosítka, která byla nesená dvěma mulami. Karel se nejdříve zastavil na hřbitově francouzských králů a poté se vydal se

³⁷¹ KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl (1364-1378)*, s. 201.

³⁷² BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české – Svazek IV.a 1310-1402*, s. 430-435.

³⁷³ KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, s. 312-314.

³⁷⁴ BOBKOVÁ, L., Karel IV. In: RYANTOVÁ, M., VOREL, P. *Čeští králové*, s. 206.

svým doprovodem na slavnostní ceremoniál.³⁷⁵ V Paříži se konalo mnoho slavností na císařovu počest. Karel navštívil některé zámky, jako Louvre, palác Saint Pol a zámky ve Veincennes a Beauté sur Marne. Jmenoval v Paříži dauphina Karla říšským vikářem, generálním vikářem v Dauphiné a místodržícím v království Arelatském. O tom, že císařovo jednání s Karlem V. bylo úspěšné, svědčí vyslané poselstvo Karlem V. na uherský dvůr krále Ludvíka, aby s ním projednalo polskou korunu pro braniborského markraběte Zikmunda.

Při návratu z Francie zastihla Karla zpráva o smrti Řehoře XI., který v roce 1376 i přes značný odpor francouzského krále přesídlil do Říma.³⁷⁶ Po smrti Řehoře XI. byl zvolen 7. dubna 1378 Bartolomeo da Prignano, který přijal jméno Urban VI. Ten 26. července konečně potvrdil Václavovu volbu. Avšak s volbou nového papeže nesouhlasil kardinálský sbor vedený profrancouzskou stranou a volbu papeže prohlásili za neplatnou. Byl zvolen protipapež Kliment VII., který měl blízké kontakty s francouzským královským dvorem.³⁷⁷ Karel se o volbě protipapeže dověděl 28. října 1378, pokusil se situaci zachránit a ubránit pozici Urbana VI., což již nestihl. Karel ještě se svým synem Václavem IV. vydal 2. listopadu 1378 mincovní řád, který byl poslední Karlovou listinou.

Karel ulehl na lůžko ve své komnatě na Pražském hradě, poněvadž záchvaty dny ho trápily stále více. Vzápětí dostal prudký zánět plic, kterému zesláblý organismus již nemohl odolávat a 29. listopadu roku 1378 zemřel. Před svou smrtí si přál, aby jeho tělo bylo po smrti oděno do minoritského hábitu, čímž demonstroval svou návaznost na přemyslovskou tradici. Karlův děd, Václav II., byl pochován v hábitu cisterciáckého mnicha. Karlovo tělo bylo balzamováno a po dobu jedenácti dní vystaveno v síni královského paláce na Pražském hradě. Jeho památku tak mohli uctít nejen Pražané, ale i ostatní obyvatelé království. Dvanáctý den po Karlově smrti započaly čtyřdenní smuteční obřady. První den byla rakev Karlova rakev vystavena v emauzském kostele další den ve staroměstském kostele sv. Jakuba, třetí den v mariánském chrámu maltézských rytířů sv. Jana na Menším Městě pražském a poslední čtvrtý den byla odnesena smutečním průvodem na Pražský hrad, kde se konaly ve Svatovítském

³⁷⁵ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 98-99.

³⁷⁶ SPĚVÁČEK, s. 471-474.

³⁷⁷ ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, s. 99-100.

chrámu závěrečné obřady. Dne 16. prosince roku 1378 byl Karel IV. pohřben do hrobky českých králů, kde odpočívaly jeho tři manželky.³⁷⁸

³⁷⁸ SPĚVÁČEK, s. 479-480.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo představit jednu z největších osobností v historii českých zemí – Karla IV. – jako českého panovníka a vládce v evropském kontextu. Byly nastíněny největší okamžiky jeho vlády a vliv, jaký tento vynikající diplomat a politik měl. Nejprve byla stručně představena lucemburská dynastie až ke Karlu IV., která nastoupila na český trůn po vymřelé přemyslovské dynastii a vládla na českém trůně více než 120 let. Toto období znamenalo pro České království hospodářský, kulturní i intelektuální vzestup. Mimo dědičných zemí, kterými je míněno Lucemburské hrabství (později vévodství) a země Koruny české, do kterých mimo Čech a Moravy patřily také Horní a Dolní Lužice a slezská knížectví, vládli Lucemburkové Jindřich, Karel, Václav, Jošt a Zikmund s různou mírou úspěchu také římsko-německé říši.³⁷⁹

Nebylo možné nevěnovat samostatnou kapitolu Karlovi otci Janu Lucemburskému, který měl na Karla velký vliv. Jeho nástupem na český trůn v roce 1310 byla mocenská základna přenesena do střední Evropy, kde zůstala až do vymření rodu Lucemburků. Posouzení, zda by se v případě lepších vztahů mezi otcem a synem vyvíjela Karlova politika a osud jinak, by však bylo na zpracování samostatné práce. Musí však zaznít, že přes vzájemné rozpory měl Jan na formování politického umění svého syna nesporně pozitivní vliv (diplomatické zkušenosti, francouzská orientace, italská signorie, samostatná vláda v Čechách, předpoklady pro získání římské koruny). Zásadním vkladem přispělo i širší lucemburské příbuzenstvo a schopný poradní aparát: mám na mysli mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu a Balduina Trevírského, kteří stáli po boku Jana Lucemburského a byli jeho důležitými rádci v počátcích nesnadné vlády. Nemalelou zásluhu na vyzdvižení rodové politiky ovšem nelze upřít ani Jindřichu VII., jenž svým krátkým, ale dynamickým působením na císařském trůně zajistil silnou základnu nejen pro svého syna Jana, ale také vnuka Karla IV.

Karel IV. se dostal k samostatné vládě ve svých sedmnácti letech, kdy mu jeho otec Jan Lucemburský svěřil správu království a udělil mu titul markraběte moravského. Karel zjistil po svém návratu do Čech, že jeho otec v této zemi špatně hospodařil a zastavil mnoho hradů, aby mohl financovat své vojenské výboje. Karlovou zásluhou bylo nemálo hradů vykoupeno zpět. Na rozdíl od Jana Lucemburského tak Karel zdůrazňoval význam panovnické domény, což mu pomáhali realizovat domácí rádci. Největší oporou mu v jeho počátcích byli Jan Volek, kancléř Českého království a po

³⁷⁹ ČECHURA, *Lucemburkové: životopisná encyklopedie*, s. 11.

otci Přemyslovec, Vilém z Landštejna a Petr z Rožmberka. Oproti Janovi, který se o České království až tolik nezajímal, se Karel snažil od počátku, aby se dostalo do středu evropské politiky.

Po závěrečném zhodnocení vlády Jana Lucemburského a Karla IV. nalezneme značné rozdíly mezi oběma panovníky. Za vlády Jana Lucemburského se Čechy více dostávají do politického dění v západní Evropě. Zato však po hospodářské stránce strádají. Jan neustále zápasil s českou šlechtou o politickou moc v Českém království. Zasahovat do dění v Českém království se mu však příliš nedařilo, z tohoto důvodu raději pobýval v cizině a získal si tak přívlastek „král cizinec“. Dlouhodobá Janova nepřítomnost v Českém království měla za následek rozkol mezi ním a českou šlechtou. Situace se změnila od roku 1333, kdy se do Českého království vrací po deseti letech Karel jako následník trůnu. Od jeho návratu do rodné země a nástupu na český trůn začíná ekonomická stabilizace a skutečný rozvoj Českého království po všech stránkách.

Mezi Karlovy nejvýznamnější skutky patří zejména povýšení pražského biskupství na arcibiskupství, jež Prahu povzneslo na úroveň významných sídelních měst Evropy. Dalším důležitým aktem bylo založení vysokého učení, které bylo jedním z prvních ve střední Evropě. Méně úspěšný byl Karel IV. s vydáním nového zákoníku *Maiestas Carolina*, jenž narazil na odpor šlechty. Nejdůležitějším ústavním dokumentem, vydaným Karlem IV., byla Zlatá bula Karla IV., která platila až do roku 1806, kdy zanikla Svatá říše římská národa německého. Ve Zlaté bule byl upraven většinový volební systém kurfiřtů při volbě římského krále z důvodu předcházení neshod mezi voliteli. Od vydání Zlaté buly měl český král výsadní postavení nad kurfiřty.

Karel IV. se snažil zdokonalovat své sídelní město. V Praze vybudoval Nové Město pražské, na jehož území založil sedm církevních institucí. Dále se Karel IV. zasloužil o přestavbu Pražského hradu, který byl při jeho návratu do Čech v neutěšeném stavu. Také zahájil výstavbu nového kamenného mostu, dnes Karlova mostu, místo Juditina, jenž byl stržen povodní. Neměli bychom také opomenout jednu z jeho nejsymboličtějších staveb, a to hrad Karlštejn, v němž měly být uloženy korunovační klenoty.

Svou významnou dynastickou a teritoriální politikou dokázal Karel IV. rozšířit říšské území. Za jeho vlády byly součástí zemí České koruny - Čechy, Morava, většina slezských knížectví, Horní i Dolní Lužice, Lucembursko a Braniborsko.

Karel IV. byl na svou dobu velice vzdělaný panovník. Byl hluboce věřící a svou moc odvozoval od božského původu. Právem je vnímán jako nejvýznamnější panovník středověku, který pozvedl České království do centra tehdejší Evropy na takovou úroveň, jaké již nikdy předtím ani potom nedosáhlo.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Seznam pramenů

Kroniky doby Karla IV., ed. Marie Bláhová, Praha 1987.

Čtení o Karlu IV. a jeho době: (z pramenů), ed. František Heřmanský, Praha 1958.

Karel IV., *Vita Caroli: vlastní životopis*, Jakub Pavel, Praha 2015.

Beneš Krabice z Weitmile, *Panování císaře Karla IV.*, Praha 1940.

Seznam literatury

ANTONÍN, Robert, RYANTOVÁ, Marie a Petr VOREL (eds.). *Čeští králové*, Praha 2008.

ANTONÍN, Robert, ŠMAHEL, František a Lenka BOBKOVÁ (eds.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české - svazek IV.a 1310-1402*, Litomyšl 2003.

BOBKOVÁ, Lenka, *7.4.1348 - ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV.*, Praha 2006.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999.

ČECHURA, Jaroslav a Václav ŽŮREK, *Lucemburkové: životopisná encyklopedie*. České Budějovice 2012.

FIALA, Zdeněk, *Předhusitské Čechy: český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*, Praha 1978.

HOENSCH, Jörg K., *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*, Praha 2003.

KAREL IV., MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ (eds.), *Karel IV., státnické dílo*, Praha 2003.

KAVKA, František, *Čtyři ženy Karla IV.: královské snatky*, Praha 2002.

KAVKA, František, *Karel IV.: historie života velkého vladaře*, Praha 1998.

KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): I. díl (1355-1364) země české koruny, rodová, říšská a evropská politika*, Praha 1993.

KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): II. díl (1364-1378) země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*, Praha 1993.

NEJEDLÝ, Martin, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2007.

PEREMSKÁ, Lenka, *Tajemství české minulosti. Tři tváře otce vlasti*, Brno 2010.

SEIBT, Ferdinand, *Karel IV.: Císař v Evropě (1346 - 1378)*, Praha 1999.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*, Praha 1979.

ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.

ŠUSTA, Josef, *České dějiny: otec a syn, 1333-1346*, Praha 1946.

VANÍČEK, Vratislav, Petr ČORNEJ, Ivana ČORNEJOVÁ a Ivan RADA, *Dějiny země Koruny české I.*, Praha 1998.

RESUMÉ

The main topic of the bachelor thesis is the life and reign of one of the most significant bohemian rulers, the first King of Bohemia to become Holy Roman Emperor, Charles IV. The thesis is divided into two crucial parts. The first part of the thesis discusses the fates of the late medieval European family, the House of Luxembourg, monitoring their development from the beginnings to obtaining the bohemian throne. Several subheads are dedicated to the reign of John of Bohemia (also known as John the Blind), not neglecting the generally known, complicated family relations between him and his son, Charles IV.

The second part of the thesis concentrates on Charles IV. himself. All the historical facts mentioned are in chronological order (from obtaining the title of Margrave of Moravia to becoming the Holy Roman Emperor) to ensure a certain level of comprehension. This part also focuses on the rise of value of the Czech crown in late medieval Europe, it also describes the aristocratic representation, as well as dynastic and territorial politics of Charles IV. The issue of the Golden Bull of 1356 and the *Maiestas Carolina* legal code was also taken into account. The last chapter of the thesis deals with the line of succession to the bohemian throne and Charles's last journey to France.